

**Torsdagen den 16 december**

Kl. 19.30

---

*Samordnad  
sysselsättnings- och  
regionalpolitik*

Förhandlingarna leddes till en början av herr förste vice talmannen.

**§ 1 Samordnad sysselsättnings- och regionalpolitik (forts.)**

Fortsattes överläggningen om arbetsmarknadsutskottets betänkande 1976/77:7.

Herr ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Vi är nu inne i andra halvleken av denna debatt, och jag skall ta detta tillfälle i akt att göra ett kort svep över bakgrunden till den debatt som vi för i dag. Det är en mycket allvarlig bakgrund. Den svenska ekonomin är i obalans och näringslivet har stora svårigheter. I en strid ström kommer varsel om friställningar från arbetsplatser landet runt.

Vilket förskönande ord, falskt förskönande är inte ordet, friställning! *Friställning*, då associerar man väl till någon form av frihet, men innebörden av ordet friställning är ju raka motsatsen! Man tvingas bort från sin arbetsplats, tvingas in i ett försämrat ekonomiskt läge och förlorar den trygghet och den mening i tillvaron som ett arbete innebär. Samhällets ansvar att ge människorna arbete och trygghet har ett stort socialt och djupt mänskligt innehåll.

Om dessa värderingar är vi väl alla ense i denna kammare, men då det gäller resurser och åtgärder skiljer sig åsikterna. Det betänkande som arbetsmarknadsutskottet lagt fram om en samordnad sysselsättnings- och regionalpolitik greppar över det stora problemkomplexet "arbete och trygghet", och jag skall kommentera det i valda delar.

När den svenska ekonomin och näringslivet har problem drabbas alltid de redan tidigare sysselsättningssvaga områdena svårast. Geografiskt kan man lokalisera dessa svårigheter främst till skogslänen, men det finns också andra områden i Sverige som har stora svårigheter, bl. a. de områden där branschkriserna härjar. Branschkriserna är ofta konjunkturföreteelser. Ligger företagen i expansiva områden av vårt land hankar de sig ofta över en konjunktursvacka – av egen kraft eller med hjälp av samhället – eller också tar annan industri så småningom över och ger nya arbeten till människorna. I ett längre perspektiv är alltså prognosen inte så dålig, även om läget just nu är rätt dystert i en del större industriområden.

Men i skogslänen och i vissa glesbygder längs vår västra gräns är problemen mer eller mindre eviga. Här finns fortfarande – eller har funnits – stora råvarutillgångar. Dessa har exploaterats hårt och har därmed verksamt bi-

dragit till den ekonomiska stabilitet och höga standard som kännetecknar det svenska folkhushållet. Råvarorna har tagits från glesbygderna och transporterats till andra delar av Sverige där de varit basen för den industriella utvecklingen.

Medan man avverkade och transporterade skogen med mänsklig arbetskraft och bröt malmen på samma sätt gav också dessa hanteringar tillräckligt arbete och liv åt rader av små, blomstrande byar och samhällen. Men förädlingen skedde i andra delar av Sverige, och när arbetet efter hand rationaliserades och maskinerna övertog huvudparten av råvaruskörden sinade arbetstillfällena. Människorna i glesbygden fick då stora svårigheter. Jag tror att det är viktigt att man känner till den historiska gången av denna process. Den ställer det svenska samhällets ansvar mot människorna i dessa bygder i en bjärt belysning, ett ansvar som ingen kan bestrida.

Nu är läget dystert i större delen av Norrland. Den konjunktursvacka vari Sverige befinner sig har sitt oroscentrum i glesbygdslänen. Det är ett känt faktum att när konjunkturen viker i Sverige får de sysselsättningssvaga delarna av landet först kännning av detta. Det börjar med mindre efterfrågan på råvara, mindre legoarbeten till småindustrin, och sedan är cykeln i gång. Och när konjunkturer vänder kommer uppgången sist till glesbygdslänen. Då kör industrin först på råvarulager, man börjar ropa på arbetskraft och då når suget den norrländska ungdomen som går utan jobb hemmavid. Utarmningen går på detta sätt i vågor, som dyningar till konjunktursvängningarna.

Men vi är inte nöjda med detta förhållande, vi som bor uppe i norr. Det finns botemedel, och jag skall peka på några.

Träindustrin i norr har fortfarande en mycket låg förädlingsgrad. Oftast skickar vi i väg virket från sågarna bara förädlat till plank och bräder. Det är egentligen arbetstillfällena som vi skickar i väg söderut på det sättet, arbetstillfällena som skulle kunna ta fast form om förädlingsindustrin låg i anslutning till råvaran. Detta kan förverkligas med ett specialstöd till träförädlingsindustrin i norr, ett specialstöd som bör innehålla bitarna rådgivning, konsult hjälp, kreditstöd, hjälp med marknadsföring och produktutveckling. Denna produktutveckling bör ges särskilda forskningsresurser som bör ligga vid sidan om den branschforskning, främst med inriktning på processindustrin, som nu bedrivs i Jönköping. När näringsutskottet var på besök i Luleå samtalade jag med rektorn på högskolan i Luleå, professor Nordström, om detta, och han var starkt intresserad av att starta en filial till högskolan med inriktning på träteknik och förlagd till Skellefteå. Västerbottens företagareförening och landstinget har startat en utredning om trävarubranschens struktur och möjligheter till vidareförädling, och man bör kunna bygga vidare på vad som kommer fram från denna utredning för att skapa en lämplig modell för ökad sysselsättning inom trävarubranschen.

I detta sammanhang vill jag också understryka vikten av att skogsvårdande åtgärder ges högsta prioritet som beredskapsarbeten. Vi måste på sikt öka tillgången på skogsråvaran. Skogsvården ger ett lämpligt arbete för den tillfälliga sysselsättningen, och den ger också mer arbeten på sikt.

Som utskottet mycket riktigt påpekar har också det mindre och medelstora jordbruket en stor betydelse ur sysselsättningssynpunkt i Norrland. I Västerbotten är fortfarande omkring 10 % av den yrkesverksamma befolkningen sysselsatt i kombinationen jord- och skogsbruk. Detta förhållande bör man ha klart för sig, när man skall bedöma stödet till det norrländska jordbruket.

Inom vissa gruvområden håller malmen på att ta slut, och om man inte har ersättningsarbete att erbjuda dör hela bygder. Adakgruvan ligger inom ett sådant område, och det kan ej nog betonas hur viktigt det är att man sätter in åtgärder för att hitta ersättningsindustrier i ett tidigt skede. Det finns ju prognoser som säger när malmen kommer att ta slut.

Då det gäller bergshanteringen i stort i Sverige är det viktigt att Sveriges geologiska undersökning får ökade resurser för en kartläggning av de fyndigheter som redan upptäckts. Det vore tragiskt om en bygd hann dö ut, medan de malmfyndigheter som kunnat vara räddningen ligger slumrande i närheten. I dagsläget har SGU för små resurser att klara denna stora uppgift.

Detta var ett kort svep över några av de åtgärder som bör sättas in för att trygga arbete och en framtid åt våra glest befolkade bygder. Jag skall nu komma in på ett konkret ärende, där jag f. n. firar femårsjubileum som motionär. Det gäller sysselsättningsskapande åtgärder i Vindelådalen. Det var den 1 april 1970 som Olof Palme kungjorde att regeringen beslutat att för all framtid spara Vindelälven från vattenkraftsutbyggnad, och som ersättning för de sysselsättningstillfällen som därigenom gick förlorade för ådalens folk skulle andra varaktiga arbeten skapas. Vi känner alla till den långa följetong som sedan tog vid med utredningar och kommittéer av olika slag, men löftet väntar ännu på att infrias i alla väsentliga delar. Hela ådalen – speciellt den övre delen, t. ex. Sorselcområdet – har sakta lidit tvindöden. Här har man dåliga vägar, dåliga förutsättningar för näringslivet och stor arbetslöshet som särskilt drabbar ungdomar och kvinnor. Den unga generationen har måst flytta, och befolkningen har på kort tid minskat till hälften. Underlaget för kommunikationer, affärer, post och annan service har försvunnit. Det är i stora drag vad som skett med denna bygd, som för drygt sex år sedan fick löftet om särskilda insatser.

Som underlag för min egen motion och flera andra motioner i samma ärende ligger en utredning som länsstyrelsen i Västerbottens län gjort. Där föreslås ett brett register av åtgärder i samverkan mellan stat, kommun och enskilda. Tonvikten i detta program är lagd på en snabb upprustning av vägnätet. Det är glädjande att utskottet nu reservationslöst ställer sig bakom motionsyrkandet och föreslår att riksdagen ger regeringen till känna vad utskottet anför. När beslutet väl är fattat i riksdagen är det hög tid att handla. Det som bör ges förtur i åtgärdsprogrammet är ett forcerat vägbyggande – det ger sysselsättning både på kort och på lång sikt. Vidare bör de åtgärder som direkt rör Vindelådalen ha förtur – åtgärdsprogrammet omfattar ett vidare område än själva ådalen. Lämpligt vore också att regeringen tillsatte en arbetsgrupp vari ingick bygdens eget folk så att de själva får vara med och bestämma vilka åtgärder man skall satsa på i första hand. Hittills har alla beslut fattats över huvudet på människorna i Vin-

Torsdagen den  
16 december 1976

*Samordnad  
sysseletsättnings- och  
regionalpolitik*

delådalen. Varför inte låta dem vara med och bestämma själva för en gångs skull?

Jag lyssnade med särskilt intresse på det inlägg som herr Andersson i Lycksele gjorde före middagsuppehållet. Detta speciella intresse berodde närmast på att herr Andersson i Lycksele genom åren varit en av de ivrigaste påskyndarna av en utbyggnad av Vindelälven. Han var det innan regeringen Palme fattade sitt beslut om att Vindelälven för alltid skulle bevaras orörd i omtanke om kommande generationer. Han har fortsatt sin kampanj med växlande intensitet, och denna kampanj har på ett verksamt sätt bidragit till att osäkerheten och oron i Vindelådalen ökat. Människorna har inte säkert vetat vad de skulle planera för: en utbyggnad eller en orörd älv med de värden som ligger i detta.

Nu trodde jag att herr Andersson i Lycksele skulle ge klart besked: Nu gräver jag ned stridsyxan och satsar på att ge ådalen den kompensation som den blivit lovad. Men jag bedrog mig – herr Andersson i Lycksele kom med tusen reservationer för ett kommande ställningstagande i den ena eller andra riktningen. Nu måste jag be herr Andersson bekänna färg. Jag ser honom inte i kammaren, men han kanske lyssnar någon annanstans. Riksdagen skall i dag fatta beslut om kompensationsåtgärder för den uteblivna utbyggnaden. Det är det reella innehållet i utskottets betänkande. Ställer herr Andersson upp på de villkoren eller har han något eget yrkande där åtgärderna avser något annat? Det här är en fråga som det måste lämnas klart besked i.

Slutligen, herr talman, har jag i motionen 286 yrkat att Bjurholm i Vännäs kommun skulle få status som kommundelscentrum. För några år sedan reste utskottet i detta område och besökte då Bjurholm. De ledamöter som var med på resan och fortfarande sitter i utskottet – det är en majoritet av utskottet – borde ha haft minnesbilden med sig att Bjurholm uppfyller alla fordringar man kan ställa på en ort för att klassa denna som kommundelscentrum. Jag anser inte att det behövs vidare argumentation i ärendet utöver vad som står i motionen, och jag yrkar bifall till motionen 286. Det gäller alltså punkten 23 i utskottets hemställan.

Med samma motivering föreslår jag också under punkten 25 att Storuman klassificeras som regional centrum. Jag yrkar alltså bifall till min motion 1975/76:662.

Det hör kanske till god ton att jag innan jag avslutar detta anförande tackar utskottet för att det tillstyrkt min motion att klassa Tärnaby/Hemavan som kommundelscentrum. Kanske har det vördnadsbjudande utskottet smittats av den i Sverige grasserande Stenmarksfebern.

Herr NILSSON i Visby (s):

Herr talman! I det betänkande som vi nu diskuterar behandlas även en motion väckt av herr Gustafsson i Stenkyrka och undertecknad. I vår motion 1975/76:858 hemställer vi att riksdagen måtte uttala att Gotland då det gäller regionalpolitiska åtgärder tillföres det inre stödområdet. I betänkandets inledning, då det gäller riktlinjer för sysseletsättnings- och regionalpolitiken,

anför utskottet att arbetet är av grundläggande betydelse för individ och samhälle. Det ger medel för en god försörjning och är en väg till social gemenskap. Man anför vidare att för att upprätthålla de regionalpolitiska målen förutsättes att människor i olika regioner skall erbjudas likvärdiga sysselsättningsmöjligheter och en likvärdig tillgång till social, kommersiell och kulturell service samt god miljö.

Herr talman! Detta låter rätt och riktigt, men hur är de faktiska förhållandena för Gotland? Länsarbetsnämnden i Gotlands län har i en redogörelse för arbetsmarknadsläget för första halvåret 1976 anført att arbetsmarknaden på Gotland har präglats av en ytterligare minskad efterfrågan på arbetskraft. Nedgången gäller såväl fasta som tillfälliga arbeten. Man kan också konstatera en nedgång i antalet sysselsatta inom den teletekniska industrin. Eftersom det även normalt finns för få arbetstillfällen på Gotland har läget för de säsongsmässigt anställda samt för dem som skall gå ut på arbetsmarknaden blivit speciellt svårt.

Jag har här i min hand länsarbetsnämndens rapport över arbetsmarknadsläget i november 1976. Av rapporten framgår att det totala antalet arbetssökande i november 1976 i förhållande till november 1975 har ökat från 1 270 till 1 406, eller med 136 personer. Av de arbetssökande var 44 % män och 56 % kvinnor. Nu kan det av många uppfattas som mindre oroväckande när jag talar om 1 406 arbetssökande, men om jag nämner att dessa 1 406 personer utgör så mycket som 16,3 % av hela LO-gruppen på Gotland så får ni ett annat perspektiv på hur stor gruppen arbetssökande är. Om man fördelar ungdomarna i åldersgrupper så finner man att 17 % utgjorde ungdomar upp till 17 år. I åldersgruppen 18–19 år var det 20 % och i åldersgruppen 20–24 år var det 23 %. Totalt utgjorde gruppen ungdom under 25 år 60 % av de arbetssökande.

Med de här siffrorna som bakgrund kan man konstatera att arbetstillfällena är klart otillräckliga. Problemen på den gotländska arbetsmarknaden uppvisar således alltjämt stora likheter med förhållanden som är rådande i det inre stödområdet.

Om man, som det gjorts i länsprogrammet för Gotlands län, siktar på ett befolkningstal av 55 000–56 000 för att åstadkomma en stabilare grund för kommunens ekonomi och i olika avseenden ge öns invånare erforderligt serviceutbud, torde enligt länsprogrammet 1 500 nya arbetstillfällen behöva nyskapas, utöver den uppställda prognosen, fram till år 1980. En sådan ökning kan av naturliga skäl inte ske utan att mycket kraftfulla åtgärder insättes från samhällets sida. I detta sammanhang skall man också ha i minnet att det av statistiska centralbyråns sammanställning över folkmängd i tätorter och glesbygd i landet enligt folk- och bostadsräkningen 1975 framkom att den ort som har den största glesbygdsfolkmängden i absoluta tal är Gotland följt av Skellefteå.

Herr talman! Jag citerade begynnelsevis detta betänkandes inledning, där man säger:

”Arbetet är av grundläggande betydelse för individ och samhälle. Det ger medel för en god försörjning och är en väg till social gemenskap.”

Torsdagen den  
16 december 1976

*Samordnad  
sysselsättnings- och  
regionalpolitik*

Hur ser då inkomstförhållandena ut på Gotland? Sedan man läst den sammanställning som Sydöstra FCO-distriktet gjort gällande bl. a. skillnaden i utgående lön mellan LO-kollektivets anställda i I, H och K län och riksgenomsnittet, kan man konstatera att en anställd på Gotland hade en årsinkomst för 1975 som låg 4 720 kr. under riksgenomsnittet. Herr Nilsson i Kalmar har tidigare i dag berört just de här uppgifterna, varför jag inte skall gå närmare in på dem.

En viss utjämning har skett, men fortfarande kvarstår dock betydande skillnader, som vid hänsynstagande till regionala kostnadsskillnader framstår som än större.

Som stöd för detta konstaterande kan åberopas att statens pris- och kartellnämnd i samband med förbättringen av transportstödet för Gotland utförde en kartläggning av priset förhållandet inom tre större varuområden, nämligen dagligvaror, hushållskapitalvaror och byggprodukter. Som jämförelse-regioner valde man Kalmar och Stockholm. Slutsatsen i SPK:s totalbedömning blev att den genomsnittliga prisnivån på Gotland ligger över prisnivån i jämförelse-regionerna på fastlandet. Vid beaktande av regionens låga medelinkomst, låga löneläge i industrin samt höga kostnadsläge framstår det för var och en att Gotland är starkt missgynnat.

Det är inte bara vi valda ombud för Gotland som har uppmärksammat Gotlands problem. Det finns ju motioner från samtliga partier utom vpk, i vilka man uttalar att Gotland bör tillhöra det inre stödområdet.

Men vad svarar utskottet oss motionärer? Jo, man skriver på s. 29 i betänkandet:

”Efter det motionerna väcktes har sysselsättningsutredningen fått tillägsdirektiv om den regionalpolitiska stödverksamhetens utformning. Utredningen skall bl. a. undersöka förutsättningarna för att effektivisera nuvarande regionalpolitiska medel som är inriktade på att direkt påverka industri- och serviceföretag.”

Vidare citerar utskottet ur direktiven och avslutar sitt resonemang med följande rader:

”Mot bakgrund av det anförda finns det inte anledning att föreslå riksdagen att vidta någon åtgärd på grund av de aktuella motionsyrkandena om principen med stödområden eller beträffande områdenas avgränsning.”

Jag beklagar att utskottet inte har sett mera positivt på vår hemställan, och jag gör det med tanke på alla de uttalanden som gjordes under årets valrörelse. Om jag inte räknat helt fel, så var det fyra nuvarande statsråd som vid besök på Gotland uttalade sig för att Gotland bör tillhöra inre stödområdet.

Nuvarande statsrådet Ahlmark talade vid ett offentligt möte i Visby den 24 juli, och enligt tidningsreferat gjorde han följande uttalande:

– Vi vill gå vidare i fråga om regionalpolitiken. Gotland har sådana problem att det bör jämföras med kommunerna i inre stödområdet.

Nuvarande statsrådet Antonsson var på Gotland i början av augusti, och i referat från hans framträdande kan man läsa:

– Centerns centrala ledning ställer upp på Gotlandscaterns fyra lokala

valfrågor: Arbete åt gotlänningar på Gotland. Lika energipriser. Vägpriser över vattnet även för passagerarna. Samt Gotland till inre stödområdet. Vj gör det, sade herr Antonsson, därför att det är rättvis- och solidaritetskrav som helt går i linje med centerns strävan att skapa balans mellan olika regioner.

I ett tidningsreferat den 6 september 1976 kan man läsa att de nuvarande statsråden Mogård och Burenstam Linder besökt Gotland och där bl. a. uttalat att elförsörjningen med det snaraste måste ske till samma priser som dem som gäller för landet i övrigt. Regionalpolitiska åtgärder bör vidtas inom ramen för satsningarna i det inre stödområdet, hette det vidare.

Men dessa uttalanden gjordes före den 19 september. Sedan man kommit i regeringsställning är man kanske inte lika positivt inställd till Gotland.

Den 11 november 1976 svarade industriminister Åsling på en fråga av herr Schött om införlivande av Gotland med det inre stödområdet. I protokollet från överläggningen kan man läsa följande:

”De regionalpolitiska problemen på Gotland har inte sådan styrka – jämfört med de kommuner som nu tillhör inre stödområdet – att ställning redan nu måste tas till om Gotland skall inlemmas i det inre stödområdet.”

Jag hoppas att herr Åslings svar bara är hans personliga uppfattning och inte ett uttryck för hela regeringens inställning.

Jag instämmer i herr Schöotts konstaterande när han tackade för svaret. Han sade följande: ”Att man skulle behöva dröja till 1978 eller ännu längre innan riksdagen kan ta ställning till den här frågan finner jag djupt beklagligt.”

Herr talman! Jag känner oro inför framtiden med tanke på dem som bor på Gotland. Det måste enligt min bedömning vara i hela landets intresse att i möjligaste mån skapa förutsättningar för en bättre utveckling, så att näringslivet kan förnyas och ge sysselsättning åt Gotlands befolkning på Gotland.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till vår motion nr 858.

Herr Gustafsson i Stenkyrka och jag har även en annan motion som behandlas i detta betänkande, nämligen motion nr 1853, som gäller Visby som primärt centrum. Herr Gustafsson kommer väl senare att utveckla motiven för vår motion. Jag vill här bara tacka fru Hörnlund för att hon i sitt anförande berörde motionen. Jag fick en känsla av att hon inte var helt oförstående för våra problem.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! När den här debatten om regionalpolitiken och sysselsättningen har pågått i nära nio timmar och det snart hållits hundratalet inlägg av statsråd och riksdagsledamöter, kan ju det mesta synas vara avbetat. Därför skall jag, herr talman, inskränka mig till att ta upp några delproblem.

Frågan om den samordnade sysselsättnings- och regionalpolitiken rymmer många komponenter. En sådan är gränsdragningen mellan den statliga förvaltningens kompetens ute i länen och de folkvaldas inflytande inom regionen. Frågan om den regionala samhällsförvaltningens uppgifter och or-

ganisation har behandlats här i riksdagen så sent som i våras med anledning av den dåvarande regeringens proposition 1975/76:168, som f. ö. i sin tur byggde på länsberedningens förslag.

I propositionen föreslogs bl. a. att huvudmannskapet för den samordnade regionala samhällsplaneringen även fortsättningsvis skulle åvila länsstyrelsen. Enligt propositionen skulle dock föreskrifter för samråd mellan länsstyrelse och landsting införas i länsstyrelseinstruktionen. Enligt dessa föreskrifter skulle länsstyrelsen varje år för landstingets och länets kommuner redovisa aktuella frågor i anslutning till länsplaneringen.

Folkpartiet hävdade då liksom tidigare den principiella inställningen att den regionala samhällsplaneringen skulle ha landstingen som huvudman. Vi efterlyste således ett "länsdemokratiskt" alternativ till de mer "länsbyråkratiska" alternativen. Förslag i samma riktning framlades också från de övriga nuvarande regeringspartierna.

Detta synsätt kommer till uttryck även i regeringens förklaringen den 8 oktober i år. Där sägs nämligen att en länsdemokratireform skall påbörjas samt att centrala uppgifter, särskilt i vad gäller regionalplanering, överförs från de statliga länsstyrelserna till de folkvalda landstingen.

Som framgår av utskottets betänkande har utskottsmajoriteten velat betona vad som sägs i regeringens förklaringen om förstärkning av den kommunala självstyrelsen. Större möjligheter måste sålunda ges till medborgarna att genom ökad insyn och offentlig debatt påverka utvecklingen inom den egna regionen. Detta är speciellt väsentligt med tanke på att samhällsverk-samheten på länsplanen under senare år fått allt större omfattning.

Huvudparten av de nytillkommande uppgifterna åvilar emellertid statliga organ och då främst länsstyrelserna. Jag kan inte finna att detta är en tillfredsställande ordning. Det är alltså naturligt, enligt mitt sätt att se, att bygga vidare på den tradition av folklig självstyrelse som landstingen representerar.

Herr Nilsson i Kalmar var i sitt anförande före middagspausen tvacksam till demokratiseringen av länsfunktionerna och ifrågasatte landstingen som organ genom att, som jag uppfattade det, litet föraktfullt tala om att ett federalt system är på väg att växa fram. Herr Nilsson gjorde också anspråk på att företräda betydande grupper i sitt hemlän. Det kunde därför vara intressant att höra om herr Nilsson testat just frågan om att avskaffa t. ex. landstinget i Kalmar län?

Med landstingen som dominerande styrelseorgan på den regionala nivån uppnår man också att regionen får en mera enhetlig ledning, att de viktigare planeringsfunktionerna kan samordnas, att de avgörande besluten kommer att fattas av folkvalda lekmän som är direkt ansvariga inför regionens be-folkning.

Hur den föreslagna förändringen i detalj bör genomföras måste givetvis bli föremål för studium. Bl. a. lär ett överförande av ett stort antal sam-ordnande uppgifter på länsplan till landstingen inte innebära att statsmak-ternas nödvändiga samordningsmöjligheter, t. ex. för att åstadkomma större regional utjämning, elimineras.

En ytterligare delkomponent i det betänkande som vi nu diskuterar är ortsstrukturen. Den nuvarande planen har gällt sedan 1972. Man kan konstatera att situationen för de små orterna inte har försämrats – tvärtom, det har skett en förbättring för deras del. Man kan också påstå att ortsplänen har medverkat till att utvecklingen av befolkningens sysselsättning hittills under 1970-talet varit relativt balanserad.

Ortsplanens framtida roll däremot, menar vi, måste ändå få en utvärdering. Där har utskottet pekat på att en av de viktigaste uppgifterna de kommande åren när det gäller regionalpolitiken är att förbättra den inomregionala balansen. Det problemet har den förra regeringen i sin proposition 211 skakat av sig genom att hävda att en väldifferentierad arbetsmarknad förutsätter tillväxt i de primära centra.

Man går i den propositionen mycket hårt ut genom att helt kyligt konstatera att vad man kallar för "små isolerade arbetsmarknader" även vid en förbättring förblir små och dåligt differentierade och att människor inte kommer att uppleva dem som något alternativ. Därför sker en ytterligare förstärkning av tillväxten just i de primära centra och vissa större regionala centra. Och så går man förbi problemet med den inomregionala balansen, något som utskottsmajoriteten för sin del har betraktat som en av de allra viktigaste uppgifterna. För den skull menar inte utskottsmajoriteten att man skall spela ut fungerande primära centra mot insatser på de sysselsättnings-svaga områdena i vårt land. Områden som i regel också är glesbefolkade. Utskottet anser att en fortsatt koncentration kan medföra ökade problem att upprätthålla rimlig service, särskilt då i glesbygderna. Levnadsvilkorens successiva försämring för de kvarvarande i de allt mindre orterna och utvecklingen i det inre stödområdet t. ex. under 1970-talet inger onekligen oro.

Den iakttagelse man kan göra av de socialdemokratiska ståndpunkterna i den här delen är att den mycket tuffa skrivning som finns i propositionen inte återkommer i den reservation som de socialdemokratiska ledamöterna har fogat vid betänkandet. Där har man i stort sett nöjt sig med att vidhålla uppfattningen att ortsplänen inte bör komma under allmän omprövning.

Utskottet har poängterat landstingens allt starkare roll när det gäller insatsernas fördelning inom länen, där behoven inom orterna får ett avgörande utslag. Även om utskottet klart bekänner sig till nödvändigheten av att ha en formell indelning i ortstyper slås det ändå fast att den indelningen inte *ensam* får vara avgörande för de insatser som görs. En sund flexibilitet måste finnas utifrån de behov som föreligger och de som kommer att uppstå.

När det gäller befolkningsramarna finns anledning att notera att ramtänkandet bibehålls. Utskottet gör dock vissa preciseringar inom ramarna i syfte att ge bättre vägledning för bl. a. de regionala organens planering. I den socialdemokratiska reservationen nr 10 polemiserar reservanterna mot den uppfattning som centerpartiet tidigare förfäktade beträffande de fasta befolkningstalen. Men det är närmast en fäktning mot väderkvarnar, eftersom utskottsmajoriteten bygger på just befolkningsramarna som underlag för planeringen. Även reservanterna konstaterar:

”Ramar i form av befolkningstal kan emellertid behöva kompletteras för att ge en tillräcklig vägledning för vissa former av samhällsplanering.”

Det är en sådan komplettering som utskottet har gjort. Preciseringsen av storstadsområdena skall t. ex. jämföras med de prognoser som har redovisats i bl. a. Stockholms storlandsting. Det är, med andra ord, en anpassning till verkligheten. Precisering inom ramarna är alltså inte lika med ett fixerat befolkningstal.

De allmänna sysselsättningssvårigheterna har drabbat vissa branscher speciellt hårt. Det gäller tekoindustrin och det gäller varven. Under perioden 1965–1970 har antalet sysselsatta i Sjuhäradsbygden minskat från nära 90 000 till omkring 87 000. I just Boråsområdet är problemen huvudsakligen två – dels en ensidig arbetsmarknad, dels en inriktning av näringslivet på tillbakagående näringsgrenar. Tekoindustrins dominans är fortfarande så stor att regionens näringsliv tillhör de mest ensidiga bland landets A-regioner. Andelen årsanställda inom tekoindustrin utgjorde 1973 omkring 63 % av det totala antalet årsarbetare inom regionens tillverkningsindustri. Ensidigheten i Sjuhäradsbygdens arbetsmarknad är mest accentuerad för kvinnorna. De åtgärder som behövs för att öka differentieringen i regionen måste således utformas så att de tar hänsyn till kvinnornas krav på större valfrihet.

Under perioden 1965–1973 minskade tekobranschen med ungefär 700 årsarbetare. Detta motsvarar en minskning med ungefär 1 000 arbetstillfällen per år enbart inom tekoindustrin. Någon motsvarande kompensation för detta bortfall har inte erhållits utan det totala antalet sysselsatta i Sjuhäradsbygden har minskat. Tekoindustrins dominans i det här området innebär att variationer i konjunkturen påverkar hela regionen. Därför måste åtgärder vidtas för att uppnå en mer differentierad och stabil arbetsmarknad i området. Förslag till åtgärder har också redovisats i en utredning inom länsstyrelsen i Älvsborgs län, och den har presenterats här under hösten.

Som framgår av betänkandet uppgick antalet anställda inom varvsindustrin i Göteborgs och Bohus län år 1974 till ca 18 200, vilket motsvarar ungefär var femte industrisysselsatt i länet. Effekterna för länet av en nedskärning av varvsverksamheten blir härmed betydande.

Industriverket utgår i rapporten Industriutvecklingen i Sverige från en minskning av antalet anställda vid storvarven med ca 30 % fram till år 1981. Utskottet anser att betydande insatser från samhällets sida är nödvändiga för att sysselsättningen skall kunna hävdas här. Det är någonting som också näringsutskottet i sitt betänkande nr 73 vid förra riksmötet starkt poängterade.

Avslutningsvis vill jag erinra om vad utskottet har sagt beträffande inriktningen av industri- och näringspolitiken. Man yttrar att det är viktigt att främja investering och ta till vara utvecklingskraften i företagen och att skapa gynnsamma förutsättningar för nyföretagsamhet. Man säger att detta är viktigt inte minst för de mindre företagen, som har en mycket betydelsefull roll att spela när det gäller att upprätthålla sysselsättningen i mindre tätbefolkade områden.

I sådana fall kan även jordbrukspolitiken användas mer aktivt för att

upprätthålla sysselsättningen.

Eftersom jag under flera år har motionerat beträffande möjligheten att nybilda deltidjordbruk, tar jag det här utskottsförslaget som ett mycket viktigt ställningstagande. Under början av 1970-talet fick vi motionärer avslag på våra yrkanden, medan vi år 1974 så till vida fick våra krav tillgodosedda som riksdagen beslöt att 1970 års fastighetsbildningslag, som inte medger nybildning av deltidjordbruk, skall omprövas av 1972 års jordbruksutredning. Vi väntar med spänning på förslag från utredningen. Jag ser dagens utskottsbetänkande som ett tecken på en förändrad syn bl. a. på småjordbrukets roll, inte bara som en faktor i livsmedelsförsörjningen utan också som en faktor när det gäller att upprätthålla sysselsättningen, någonting som är ett förstarangsproblem i dagens pressade arbetsmarknads-situation.

Herr Nilsson i Visby avslutade sitt anförande med att säga att han kände oro för gottlänningarna. Det kan vara berättigat att känna en sådan oro. Men att påstå att den oron skulle bero på att vi har en ny, nu några veckor gammal regering är ändå att förenkla väl mycket. Jag tror att alla goda krafter här måste hjälpas åt. När herr Nilsson i Visby hänvisar till löften som under valrörelsen avgavs av politiker som besökte Gotland, gissar jag att sådana löften också utgick från hans egna partikamrater, löften som rimligtvis borde ha kunnat följas upp i utskottet. Vi bör nog vänta med att sätta betyg på den nya regeringen. Vi bör också avvakta de förslag som sysselsättningsutredningen nu mycket energiskt arbetar på. Jag tror att vi alla i denna kammare önskar att vi får en konstruktiv proposition, som skall hjälpa inte bara gottlänningarna med deras problem utan även befolkningen i många andra områden som har bekymmer.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till vad arbetsmarknadsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 7.

Herr HJORTH (s):

Herr talman! Av proposition 1975/76:211 framgår att under den senaste tioårsperioden 3,5 miljarder kronor lämnats i lokaliseringstöd. Erfarenheterna av stödverksamheten har också varit goda. Det är framför allt mindre och medelstora företag som fått lokaliseringstöd. Genom dessa statliga stödåtgärder har 36 700 arbetstillfällen tillkommit i företagen.

Främst är det företag inom stödområdet som erhållit lån och bidrag, men även företag i orter utanför stödområdet har fått hjälp, framför allt när allvarliga sysselsättningssvårigheter hotat. Sålunda har efter riksdagens tidigare uttalanden särskild hänsyn tagits till företag inom den s. k. grå zonen, bl. a. i norra Uppland.

I en motion under den allmänna motionstiden föreslog de socialdemokratiska ledamöterna från Uppsala län att de tre nordligaste kommunerna skulle innefattas i det allmänna stödområdet. Anledningen till förslaget var just de uppländska bruksorternas problem, som vi anser är lika stora som problemen för många orter inom stödområdet.

De dåliga stålkonjunkturerna har ytterligare understrukit det berättigade i

Torsdagen den  
16 december 1976

*Samordnad  
sysselsättnings- och  
regionalpolitik*

vårt förslag. De statliga insatser som nu senast gjorts för stålindustrin i Österbybruk är självklart värdefulla, men löser inte de långsiktiga problemen. Strukturomvandlingen och koncentrationen inom stålsektorn kan leda till betydande förändringar för de befintliga företagen. Det kan på sikt utarma både den allmänna och den kommersiella service som byggts upp i de norduppländska samhällena, om underlaget för denna service minskar. Därför är det ett stort behov av annan och kompletterande sysselsättning, i synnerhet då sådan som även lämpar sig för den kvinnliga arbetskraften.

När än kärnkraftsutbyggnaden i Forsmark upphör, uppstår problem med att bereda annat arbete åt de anställda. Många av dem har bosatt sig med sina familjer i Östhammar och andra närliggande orter och vill fortsätta att verka i denna bygd. Landstinget i Uppsala län anser liksom vi att kommunerna Tierp, Östhammar och Älvkarleby, som nu räknas till den grå zonen, skall ingå i det allmänna stödområdet.

Enligt länsstyrelsen i Blekinge län bör regionalpolitiken ges en problemorienterad prägel, och länsstyrelsen i Uppsala län är inne på liknande tankegångar. Visserligen, säger länsstyrelsen i Blekinge län, har ett steg i denna riktning tagits i och med att lokaliseringssöd kan lämnas utanför det allmänna stödområdet, om avsevärda sysselsättningsvärigheter förutses eller har uppkommit. Likaså kan stöd i princip utgå över hela landet till orter med ensidigt näringsliv. Enligt länsstyrelsens mening är denna utvidgning av kriterierna för regionalpolitiskt stöd inte tillräcklig, eftersom det i allmänhet måste uppstå akuta problem för att stödåtgärder skall anses påkallade.

Jag vill helt instämma i detta uttalande från Blekinge. På samma sätt resonerar vi i Uppsala län. De statliga brandkårsutryckningarna till företag i ekonomiska och andra svårigheter är både nödvändiga och välkomna, men det behövs även stöd för att åt Norduppland ge ett mera differentierat näringsliv. Den konferens om dagens och morgondagens arbetsmarknad i Norduppland som den fackliga och politiska arbetarrörelsen i Uppsala län under gårdagen ordnade i Österbybruk underströk på ett eftertryckligt sätt detta.

De strukturförändringar som under senare år ägt rum inom stålbranschen i Söderfors och Österbybruk har lett till personalminskningar. Detta återspeglas också i den negativa befolkningsutvecklingen och åldersstrukturen, en utveckling som även drabbat andra orter i norra Uppland.

Konferensen uttalade sin oro för dagens allvarliga situation, då nu basindustrierna sviktar. Man krävde att ny sysselsättning skapas genom etablering av annan verksamhet och att samhället måste ta det yttersta ansvaret för sysselsättningspolitiken. Den frågan ansågs alltför viktig för att överlämnas till marknadskrafternas fria spel.

Nu säger förre departementschefen i propositionen att inga större förändringar i fråga om gränserna för stödområdet bör vidtas, förrän den nuvarande femårsperioden för stödverksamheten har avslutats. Stödformerna skall ses över av sysselsättningsutredningen, och vi motionärer

får därför, när nu inte utskottet stöder oss, bida tiden. Vi hoppas att utredningen tar sig en ordentlig funderare och då särskilt sätter sig in i den besvärliga sysselsättnings- och näringsstruktur som kännetecknar de norra delarna av Uppland.

Det skiljer inte mycket mellan utskottsmajoritetens och reservanternas motivering för avslag på vår och andras motioner om utvidgning av stödområdet. Skillnaden är så liten att jag tycker att man borde ha kunnat skriva ihop sig. Men det har tydligen inte lyckats. Majoriteten ger stöd åt vårt motionsyrkande, när den säger att behovet av insatser på grund av strukturomvandling blir allt vanligare även i andra regioner.

Däremot ställer jag mig frågande till påståendet, att orter inom stödområdet som fått stöd inte skulle ha varit i behov av det. Andra talare har varit inne på samma tema tidigare i dag.

Reservanterna anser också att insatser i ökad utsträckning bör kunna göras även i andra delar av landet. Alla är alltså överens om att man bör se över formerna för lokaliseringstödet, men i avvaktan på sysselsättningsutredningen är man inte nu beredd att tillstyrka vår motion. Vi får säkert anledning återkomma när utredningsarbetet är färdigt. Under tiden hoppas jag att regeringen i sina lokaliseringsbeslut beaktar Nordupplands utsatta läge.

Herr DANELL (m):

Herr talman! I motion nr 1842 har herr Schött och jag föreslagit att Gotland skall ingå i det inre stödområdet. Utskottet anser i sitt betänkande att motionen inte skall föranleda någon åtgärd, med hänvisning till sysselsättningsutredningens fortsatta arbete.

Gotland har i många avseenden en unik situation när det gäller arbetsmarknad, utbildningsmöjligheter m. m. genom att avståndet är så pass drygt till fastlandet. Även om vi, ibland med lottens hjälp, under 1970-talet på flera sätt lyckats förbättra Gotlands kommunikationer, bl. a. genom att införa ökade subventioner till frakt i luften och till sjöss, står det fullt klart att vi aldrig kan ersätta Gotland för frånvaron av de goda kontakter med samhällsliv och näringsliv som andra landsdelar har med landet i övrigt. Det har därför känts desto angelägnare att också verka för andra åtgärder i syfte att ge gottlänningarna en trygg framtid. Att Gotland har inlemmats i det allmänna stödområdet är ett steg i rätt riktning men ingalunda tillräckligt långt. Den höga arbetslösheten, i synnerhet bland ungdomar, bristen på utbildningsvägar och det svaga nyföretagandet är några tecken, allvarliga sådana även jämfört med andra problemfyllda landsdelar, och de kräver speciella åtgärder.

Eftersom de problem som Gotland har också belyses av de båda gotlandsriksdagsmännen i debatten behöver jag inte närmare gå in på exemplifieringar. Det som jag däremot varmt vill förorda är att regeringen redan innan utredningskvarnarna har malt färdigt beslutar om insatser i syfte att skapa ett vettigt ekonomiskt klimat på Gotland inför 1980-talet.

Jag vill understryka att det då inte bara får vara fråga om en konstgjord

Torsdagen den  
16 december 1976

*Samordnad  
sysselsättnings- och  
regionalpolitik*

andning i stil med några tiotal från Stockholm utflyttade arbetsplatser inom den offentliga sektorn. För att Gotlands kommun skall få en egen ekonomisk trygghet och gotlänningarna inte skall tvingas från sin ö till arbetsmarknaden på fastlandet måste vi skapa ett näringspolitiskt klimat som stimulerar en utbyggnad av det enskilda näringslivet, framför allt den mindre och medelstora företagsamheten. Det klimatet är vi långt ifrån i dag. I somras kunde vi läsa att bara *ett* nylokaliserat företag kommit till Gotland mellan 1 juli 1943 och januari 1976. Det vittnar om att gotlänningarna aldrig kan lösa sina problem själva utan det måste till satsningar av staten utöver det vi redan gör i dag.

Det skall naturligtvis sägas att allt tyder på att förutsättningarna för ett gynnsammare näringspolitiskt klimat har ökat efter regimskiftet och att detta rimligtvis också bör betyda fördelar för Gotland. Men därutöver är det min och min medmotionärs övertygelse att det krävs åtgärder som är att jämföra med dem som följer av att vara med i det inre stöd-området. Naturligtvis är det också angeläget att få exempelvis Visby klassificerat som ett primärt centrum, som ju herr Gustafsson i Stenkyrka och herr Nilsson i Visby föreslagit.

Eftersom industriministern för en månad sedan med anledning av en fråga av herr Schött om Gotland skulle kunna inlemmas i det inre stöd-området svarade på samma sätt som utskottet nu behandlar vår motion. drar jag följande slutsatser: dels tycks vi vara i princip överens om att det skall till väsentliga åtgärder för Gotland, dels – och det är kanske det viktiga i sammanhanget – är det tydligt att vi för att påskynda behandlingen av de här frågorna, liksom när det gällde de tidigare reformerna beträffande exempelvis Gotlandstrafiken, måste fortsätta att här i kammaren driva på utvecklingen. För att markera detta yrkar jag bifall till motionerna nr 1842 och 853.

I detta anförande instämde herr Schött (m).

Herr GUSTAVSSON i Nässjö (s):

Herr talman! Tillsammans med några partikamrater från Jönköpings län har jag i motionen 819 aktualiserat frågan om möjligheten att förmå LRF:s centrala kansli att lokalisera sig till Jönköping. Självklart avgör LRF själv var någonstans man vill vara lokaliserad. Trots detta menar vi motionärer att det är lämpligt att regeringen tar initiativ för att med LRF diskutera fördelarna med en omlokalisering.

Såsom vi uppfattar det talar en rad skäl för en sådan omlokalisering. Såväl lantbruksstyrelsen som skogsstyrelsen är genom riksdagsbeslut 1971 lokaliserade till Jönköping sedan 1975. Under nästa år kommer statens jordbruksnämnd att lokaliseras till samma kommun.

Företrädare för jordbrukets organisationer har dessutom uttalat att man övervägt att flytta huvudorganisationernas kanslier från Stockholm. Detta har dock skett under en förutsättning, nämligen att "centrala statliga organ som har stor betydelse för lantbruket också flyttats ut". Dessutom

har man i de sammanhangen uttalat att Jönköping i så fall skulle vara en lämplig lokaliseringssort.

Bl. a. detta ställningstagande från jordbrukets organisationer påverkade valet av lokaliseringssort för de statliga myndigheterna inom jordbrukets område.

Nu har utlokaliseringarna av de statliga myndigheterna skett. Skogsstyrelsen och lantbruksstyrelsen är utflyttade till Jönköping, och statens jordbruksnämnd kommer dit nästa år. Ännu har emellertid inget hänt i frågan om utflyttning av jordbrukets intresseorganisationer. Man har tidigare talat om behovet av geografisk närhet mellan främst jordbruksnämnden och jordbrukets intresseorganisationer, och det har också starkt understrukits i en borgerlig riksdagsmotion från 1973, när beslutet om omlokaliseringen fattades av riksdagen.

Trots att det nu har gått i det närmaste fyra år sedan riksdagen fattade sitt senaste omlokaliseringsbeslut har inget hänt. Ännu har, såvitt jag vet, inte någon seriös prövning skett av frågan inom LRF. Det är möjligt att man har glömt bort hela frågan. I så fall kunde det finnas skäl att åter aktualisera frågan, kanske i anslutning till den nu väckta motionen.

LRF har ju själv hävdats att ambitionsnivån borde sättas högre vad gäller den statliga omlokaliseringen, och därför borde det vara ganska naturligt att man själv är beredd att pröva frågan om omlokalisering.

I ledningen för LRF sitter en rad aktiva och ledande centerpartister, som alla talar om decentraliseringens välsignelser. Här har man nu en möjlighet att inom sin egen föreningsrörelse fatta ett konkret beslut i den frågan. Den möjligheten borde man rimligen också utnyttja.

Enligt centern finns det en rad fördelar med en sådan decentralisering. Riksdagen kunde när den samlades i höstas också konstatera att man i regeringsdeklarationen talar om den nya regeringens strävan till ett decentraliserat samhälle. Därför är jag förvånad när man i utskottsbetänkandet talar om möjligheten att erhålla lokaliseringssöd för flyttning av administrativ verksamhet. Jag har litet svårt att förstå att man skall ha betalt för att flytta från Stockholm, när man själv i andra politiska sammanhang talar om de stora fördelarna med en decentralisering – såvida det inte är så att fördelarna ligger just i möjligheten att få betalt av staten för att flytta från Stockholm.

Herr talman! Jag vill inte i detta sammanhang ställa något yrkande men hoppas att LRF trots avslaget på motionen självt tar initiativ till en omlokalisering. Dessutom finns det alla möjligheter att återkomma med frågan vid ett senare tillfälle.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Om de allmänna målen för regionalpolitiken, utformade t. ex. så att den skall möjliggöra tillgång till arbete, service och god miljö för alla människor var de än bor här i landet, torde knappast råda några meningsmotsättningar. Problemet i dag och vid alla de tillfällen vi diskuterat dessa frågor i kammaren har ju varit att hitta de rätta *medlen*

Torsdagen den  
16 december 1976

*Samordnad  
sysseletsättnings- och  
regionalpolitik*

för att komma så nära de uppställda målen som det praktiskt går.

Ett av medlen har varit indelningen av landet i skilda områden där olika grader av stödåtgärder har insatts, och vi har i planen för utveckling av den regionala strukturen också fem olika typer av orter för inriktning av service m. m.

Denna indelning t. ex. beträffande utformningen av olika typer av stöd-områden och beträffande Ortsstrukturen slår inte alltid rätt. Jag har för Västernorrlands läns del tagit upp vissa av dessa frågor i motion 380 till 1975/76 års riksmöte. För ett län som Västernorrland betyder regionalpolitikens utformning mycket.

En hel del positivt har hänt för Västernorrland under de år vi haft en mer aktiv regionalpolitik. Den tidigare varje år pågående befolkningsminskningen har stoppats upp. Vi har fått en mindre ökning i stället för minskningen under de senare åren. Länsplaneringen visar att sysseletsättningen möjligen skall kunna vara oförändrad fram till 1980, och därmed bryter man en tidigare vikande trend. Men utvecklingen har inte varit entydig i hela länet. Den har varit bäst i kustregionerna, medan som i så många andra län inlandskommunerna har fått det svårare och svårare, och många tecken tyder på att de kan komma att få än svårare att hävda sig. Ålderssammansättningen i Västernorrland är ogynnsam i förhållande till landet i övrigt, och speciellt gäller det inlandskommunerna. Projektet Inland Y som utskottet nämner i anslutning till min och andra motioner, bör kunna ge större möjligheter för dessa kommuner. Det gäller då framför allt Ånge och Sollefteå.

De regionalpolitiska insatserna har ju hittills varit beroende av olika indelningar när det gäller stödåtgärder och planering av servicefunktioner. Jag har i min motion påpekat att dessa indelningar inte alltid träffat rätt. Starka skäl talar sålunda för att Örnsköldsviks kommun klassificeras som ett primärt centrum. De inre delarna av Örnsköldsviks kommun – som ju är en verklig storkommun – har precis samma näringspolitiska problem som de i formell mening egentliga inlandskommunerna i länet har. Men de ingår inte i det inre stödområdet därför att de i formell mening ligger i en kustkommun. Andra regler för gränsdragningen mellan det allmänna och det inre stödområdet är därför motiverade.

Utskottet förutsätter nu att frågan om stödåtgärder prövas av sysseletsättningsutredningen, som t. ex. skall redovisa förutsättningarna för ett system som bl. a. bygger på andra kriterier än geografiska avgränsningar.

När det gäller Ortsplaneringen kommer länsdemokratin in i bilden, och där konstaterar arbetsmarknadsutskottet att den regionala spridningen av servicen bäst bedöms på länsnivå. Det kan jag, herr talman, instämma i så mycket mer som utskottet påpekar vad vi från moderat håll tidigare hävdade: Den formella indelningen i olika Ortsgrupper får inte vara ensamt avgörande för beslut om insatser.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Herr BLOMKVIST (s):

Herr talman! Jag har i samband med remissarbetet för Länsplanering 1974 haft anledning att inom den fackliga rörelsen diskutera de principiella riktlinjerna när det gäller sysselsättnings- och regionalpolitiken. Det skulle ha varit intressant att anföra några synpunkter just på den delen av betänkandet. Men eftersom utskottet nu har behandlat två motioner som jag och några partivänner från mitt hemlän väckte under den allmänna motionstiden har jag valt att anföra en del synpunkter på motionerna. Innan jag gör det vill jag emellertid gärna yrka bifall till utskottets hemställan med undantag för de punkter som mina partivänner i utskottet har reserverat sig mot.

Västregionen hör till de regioner i vårt land där med säkerhet särskilda åtgärder är nödvändiga för att man skall kunna klara sysselsättnings- och utkomstmöjligheterna för regionens invånare. Kammarens ledamöter måste också vara medvetna om att i dag kännetecknas denna del av landet av stagnation och tillbakagång. Stora kortsiktiga och långsiktiga problem präglar också olika delar av näringslivet och arbetsmarknaden i västregionen.

Enbart den framtida strukturomvandlingen inom basnäringarna beräknas skapa sysselsättningsproblem i Skaraborgs län. I bygder som har stort inslag av textil- och beklädnadsindustri har också den allmänna oron inför framtiden tilltagit. Detta gäller alldeles särskilt Boråsregionen.

I Göteborgsregionen finns i dagens läge många tusentals arbetstagare inom varvsindustrin – men även inom andra branscher – som är mycket beroende av sina arbeten och oroade för sina försörjningsmöjligheter. I Bohuslän åstadkommer bestående problem för fisket och konservindustrin väldiga svårigheter för många människor.

Vi har i motionen 1836 även framhållit att den stora omvandling som många betydelsefulla näringsgrenar genomgått och genomgår skapar betydande sysselsättnings- och omställningsproblem för tiotusentals arbetstagare i västregionen. Till detta kommer att det under de senaste månaderna har blivit en väsentlig försämring för västregionens näringsliv och arbetsmarknad. Denna utveckling har i sin tur medverkat till uppvaktningar hos centrala myndigheter från olika delar av regionen. I första hand har det varit företrädare för länsstyrelser, kommuner och företag som framfört krav på centrala ingripanden för att rädda sysselsättningen i utsatta kommuner.

Läget kan bl. a. avläsas i AMS varfelsiffror under tidsperioden januari–november i år. I Skaraborgs län har det varit 46 varsel för 871 personer. Motsvarande siffror under fjolåret var 13 varsel för 484 personer. När det gäller Älvsborgs län har det varit 115 varsel för 2 498 personer. Siffrorna för fjolåret var 67 varsel för 1 455 personer. I Göteborgs och Bohus län är siffrorna i år 107 varsel för 3 076 personer, och motsvarande siffror för fjolåret var 86 varsel för 2 585 personer.

Siffrorna är onekligen dystra. Speciellt oroande blir de med tanke på de varsel om nedläggningar och friställningar som tillkommit under innevarande månad.

För många tycks den nya borgerliga regeringen stå ganska oberörd inför

Nr 48

Torsdagen den  
16 december 1976

---

*Samordnad  
sysselsättnings- och  
regionalpolitik*

Torsdagen den  
16 december 1976

*Samordnad  
sysselsättnings- och  
regionalpolitik*

alla dessa varsel om nedläggningar och nedskärningar av produktionskapaciteten inom olika branscher. Gång på gång deklarerar ansvariga statsråd att det är företagen själva som har ansvaret för sysselsättningen, och enligt deras mening är det först i sista hand som samhället bör komma in. Inom vissa branscher varken kan eller vill företagen gå in för att bereda sysselsättning för de människor som drabbas. Vid flera tillfällen under den senaste tiden har dock organisationer och ansvariga myndigheter i olika sammanhang givit uttryck för sin oro inför den kommande utvecklingen i västregionen. Jag skall här ge några sådana exempel på detta.

I ett uttalande har Skövde socialdemokratiska arbetarekommun krävt att åtgärder nu måste sättas in för att trygga sysselsättningen i bygden. I uttalandet påpekas att nedläggningar och inskränkningar av driften medfört 600 å 700 färre jobb i området. Man framhåller vidare osäkerheten för jobben i Ranstad men även på den militära sidan. Arbetsmarknadsläget är enligt arbetarekommunen nu så svårt att alla goda krafter måste samverka för att få fram flera arbetstillfällen.

Vid sidan av de aktuella sysselsättningsproblemen inom Göteborgsregionen har nu länsarbetsnämnden i Göteborg framhållit att arbetsmarknadsläget i Stenungsund blivit speciellt svårt för kvinnorna och ungdomen. Över 400 personer söker i dag arbete i kommunen. Siffran är så hög att länsarbetsnämnden och kommunen slagit larm, och man planerar olika insatser för att förbättra sysselsättningsläget.

I en skrivelse till industriministern har även landshövding Karl Frithiofson i Skaraborgs län uttalat sin oro över utvecklingen. Han pekar där bl. a. på Eisers varsel om nedskärning av antalet anställda vid fabriker i Skövde och Mullsjö och nedläggningen vid företagets fabriksanläggning i Falköping.

Till detta kommer att Volvo under den senaste tiden meddelat de fackliga organisationerna att man planerar att kraftigt skära ned sin produktion av personbilar, motsvarande 15–20 dagars produktion. Inom västregionen blir det personalen vid Torstrandaverken, Volvo-Skövdeverken samt Volvoverken i Floby som kommer att drabbas av den planerade produktionsminskningen.

Men låt oss samtidigt komma ihåg att det, utöver de Volvoanställda, finns en stor grupp underleverantörer och deras anställda i många kommuner i västregionen, inte minst i Skaraborgs län, vilka indirekt kommer att påverkas av de ändrade produktionsförhållandena vid Volvo.

Det är givetvis mot denna bakgrund som jag och mina medmotionärer är mycket oroade över närings- och sysselsättningssituationen i västregionen.

Enligt vår mening finns det mycket starka skäl som talar för att riksdagen borde uppdra åt regeringen att företa en utredning, med uppgift att upprätta förslag till ett utvecklingsprogram för hela västregionen. Målsättningen bör vara att genom olika regionalpolitiska insatser väsentligt öka regionens möjligheter att skapa flera sysselsättningstillfällen inom näringslivet och inom statlig offentlig verksamhet.

Som framgår av utskottsbetänkandet har utskottet uttalat att betydande insatser från samhällets sida är nödvändiga för att sysselsättningen skall

kunna hävdas i det aktuella området. Ett sådant uttalande understryker, som jag ser det, vikten av att statsmakterna sätter in både ekonomiska och personella resurser för att säkra arbete åt alla inom västregionen. Ett bifall till utskottets förslag kan väl också anses vara ett uttryck för en vilja från riksdagens sida när det gäller att lösa närings- och sysselsättningsproblemen i regionen.

Med tanke på utskottets positiva uttalande skall jag inte yrka bifall till motionen 1836. Men med tanke på att hela branschens vara eller icke vara står på spel – t. ex. tekoindustrin, som herr Jonsson i Alingsås tidigare talade om, och varvsindustrin med dess underleverantörer – kommer man troligen inte att klara problemen vare sig på det lokala eller regionala planet. Det kommer i fortsättningen att ställas krav på en centralt samordnad planering för att lösa sysselsättningsproblemen i västregionen.

Herr talman! I motionen 848 har jag och mina medmotionärer föreslagit att man fortlöpande skall stödja en utbyggnad av förädlingsindustrin inom livsmedelssektorn i Skaraborgs län. I utskottsbetänkandet har utskottet pekat på att två företag inom denna sektor inom den senaste tiden aviserat utbyggnad. Det är klart att vi motionärer har vetskap om denna utbyggnad inom länets näringsliv, inte minst när det gäller livsmedelsindustrin.

Vid sidan av utvecklingen inom de producentkooperativa organisationernas förädlingsindustrier har vi kunnat glädja oss åt fortsatta utbyggnader av Gunnar Dafgårds livsmedelsindustri i Källby.

Men jag vill erinra om att jordbruksproduktionen i Skaraborgs län motsvarar ca 10 % av landets totala råvaruproduktion. Motsvarande siffra när det gäller förädling av jordbruksprodukter uppgår dock endast till 3–4 %. Enligt vår uppfattning bör det därför vara möjligt att kraftigt öka länets livsmedelsindustri. En satsning på denna sektor har dessutom fördelen att den kommer att gynna de områden som från regionalpolitisk synpunkt blir alltmer angelägna att stödja. Jag finner det mot denna bakgrund ganska naturligt att vi motionärer än en gång återkommer till riksdagen med motionsförslag i en för Skaraborgs län viktig närings- och regionalpolitisk fråga.

I detta anförande instämde herrar Signell (s) och Svartberg (s).

Herr SANDBERG (c):

Herr talman! I betänkandet om samordnad sysselsättnings- och regionalpolitik behandlas frågor som brukar betecknas som ekonomisk planering, dvs. hur arbete och kapital skall förvaltas för att uppfylla samhällets mål. Anknytningen till den andra formen av planering, den fysiska planeringen, är självfallet stor. Den fysiska planeringen behandlar frågor om hur mark, luft och vatten skall användas. I sammanhanget ligger det närmast till hands att betrakta den fysiska riksplaneringens samband med sysselsättnings- och regionalpolitiken, men självfallet följs frågorna åt i länens och kommunernas planering.

I förra länsplaneringsomgången, den som pågick i slutet av 1960-talet och början av 1970-talet, ägnades frågorna om samordning mellan den

Torsdagen den  
16 december 1976

*Samordnad  
sysselsättnings- och  
regionalpolitik*

ekonomiska och fysiska planeringen på övergripande nivå ingen uppmärksamhet. Detta framgår även av proposition 211, där föredragande statsrådet säger, att miljö- och markanvändningsfrågorna inte behandlats enhetligt i de olika länen och att detta kan förklaras av skilda regionala förhållanden och av att miljöfrågor inte tidigare har behandlats i länsplaneringen.

I proposition 211 framhålls nu att den genomförda länsplaneringen ger viktiga utgångspunkter för den fysiska planeringen på skilda administrativa nivåer. De av statsmakterna fastlagda riktlinjerna för hushållningen med mark och vatten ger i sin tur förutsättningar för den regionala utvecklingsplaneringen. En rad konkreta planeringsproblem måste lösas med utgångspunkt i både den fysiska och den regionalpolitiska planeringen. Det gäller vid överväganden om t. ex. utbyggnaden av tätorterna eller nyttiggörandet av naturresurser för industriella ändamål.

Utskottet instämmer för sin del i vad som uttalas om vikten av att miljöaspekterna i det fortsatta länsplaneringsarbetet beaktas på ett tidigt stadium. Utskottet utgår, i likhet med propositionen, från att bättre möjligheter härför skapas genom en delvis ny uppläggning av länsplaneringsarbetet.

Enligt min mening bör i detta sammanhang även regeringsförklaringens formuleringar föras in i bilden. Redan i förklaringens inledning slås fast, att sträng hushållning måste ske med naturtillgångarna. Tekniken måste anpassas till kraven på en god miljö och ett samhälle i ekologisk balans. Förklaringens uttalande innebär att god miljö och ekologisk balans är ett övergripande mål som teknisk verksamhet i vid bemärkelse måste underordnas. Redan i den regionala planeringen måste befolkningsramar och regionalpolitiska åtgärder grundas även på naturresurshänsyn och hänsyn till kraven på en god livsmiljö.

Detta synsätt måste självfallet följas upp i den fortsatta länsplaneringen på alla nivåer. Utskottet har även understrukt vikten av att miljöaspekterna i det fortsatta länsplaneringsarbetet beaktas på ett tidigt stadium.

Den mark som används för byggnader och tekniska anläggningar undandras i huvudsak biologisk produktion, och den byggda miljön kan exempelvis genom att påverka grundvattenförhållanden och lokalklimat rubba ekologiska system också inom omgivande områden.

När man tar ut råvaror ur marken och när man omvandlar den energi som finns i naturen kan de ekologiska systemen på utvinningsplatsen rubbas.

De varor som produceras i människans tekniska verksamhetssystem förbrukas och kasseras efter hand. En del av ingående material och energi kan då på nytt användas i den tekniska produktionen. En annan del kan återföras till och nyttiggöras i biologisk produktion, men sällan inom samma geografiska område som råvarorna en gång togs ut ifrån. Också detta "återförande" innebär därför ingrepp i existerande ekologiska system. Men en stor del återstår och bildar föroreningar i luft, vatten och mark. Föroreningarna kan över en viss koncentration förgifta växter och djur och på annat sätt påverka stora ekologiska system. Ofta är de också skadliga för människans hälsa.

Ingrepp i de naturliga ekosystemen är inte nödvändigtvis av ondo. Åkrar och brukad skog är fungerande ekosystem som lått sina egenskaper genom ingrepp och vars balans bara kan upprätthållas genom ständig påverkan av människan. I själva verket är det mesta av vad vi kallar naturområden på detta sätt frukten av mänsklig odling. Men de ingrepp och rubbningar som följt av annan mänsklig verksamhet har ofta förstört resurser och skadat miljövärden. Störningar kan minska produktionsförmågan och därmed få direkta ekonomiska följder. Utarmning av växt- och djurvärlden förringar markens värde för friluftsliv och som glädjekälla. En försämring av mark-, vatten- och luftkvaliteten och en reduktion av artantal och genupsättning betyder också att ekosystemens motståndskraft mot ytterligare påverkan försvagas och att chanserna blir mindre för kommande generationer av människor att finna erforderliga resurser. Mot denna bakgrund framstår det som viktigt att mänskliga åtgöranden inte bara bedöms med hänsyn till sina direkta syften utan också studeras – så långt våra kunskaper räcker – med avseende på sina följdverkningar för berörda ekosystem och därmed för människans egna livsbetingelser på lång sikt och att slutliga beslut bygger härpå.

Det jag här anför är frågeställningar som måste ges ett ökat utrymme i den regionalpolitiska planeringen liksom i all annan planering och verksamhet.

Som exempel på en planeringsutveckling i den riktning som här skisserats kan jag nämna planeringen av Stockholmsregionen. I de läns- och regionplanarbeten som bedrevs fram till början av 1970-talet ägnades naturresurs- och ekologifrågorna ringa uppmärksamhet. En bred opinion upptäckte detta i samband med att läns- och regionalplanerna behandlades i länet.

I Stockholms läns landstings riktlinjer för det fortsatta regionplanarbetet, dvs. det regionplanarbete som nu pågår, anges bl. a. följande: "Det yttersta målet är att människorna skall nå en hög välfärd. — — ett överordnat mål är även att goda betingelser skapas för samhällslivet i dess helhet och att i detta syfte samfälliga resurser tillvaratas och nyskapas. Perspektivet kan härvid vidgas till kravet på människans och de mänskliga åtgörandenas inpassning i det ekologiska skeendet på sådant sätt att långsiktiga biologiska betingelser och potentiella resurser inte äventyras."

Enligt riktlinjerna bör målen för regionplaneringen bl. a. avse kvaliteten hos mark, vatten och luft samt omhändertagandet avfallsprodukter, begränsning av föroreningar och störningar av olika slag samt skydd av biologiskt betydelsefulla lokaler.

Bevarandeproblem, hushållning med åkermark, föroreningsproblem, frågor om råvarutillgång samt energifrågor – alla dessa ting behandlas nu i landstingets planering här i Stockholm. En omfattande naturresursinventering kommer att ge svar på flera frågor av stor betydelse inte minst för den regionalpolitiska planeringen.

Även i detta sammanhang finns det anledning att hänvisa till regeringsdeklarationen. De svårigheter som hittills funnits i Stockholm att samordna länsstyrelsens länsplanering och landstingets fysiska planering kommer att

Torsdagen den  
16 december 1976

*Samordnad  
sysselsättnings- och  
regionalpolitik*

försvinna i och med att länsdemokratin införs. Länsdemokratin är självfallet i alla län ett viktigt instrument i det fortsatta arbetet med en samordnad fysisk-ekonomisk planering.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan. Min förhoppning är att utskottets skrivning sammantagen med regeringsförklaringens uttalanden skall leda till snabba resultat i strävandena att samordna den övergripande fysiska och ekonomiska planeringen än som hittills varit fallet.

Jag är övertygad om att riksdagen åter kommer att få ta ställning till dessa frågor vid den fortsatta länsplaneringen liksom vid den fortsatta fysiska riksplaneringen.

Herr ALFTIN (s):

Herr talman! I motion nr 511 har fru Thunvall och undertecknad föreslagit att en rad statliga insatser skall vidtagas för att tillförsäkra Ljusdals kommun i Gävleborgs län fler arbetstillfällen och industrier.

I kommentaren till vår motion framhåller arbetsmarknadsutskottet i betänkandet att man är medveten om att Ljusdals kommun har haft en betydande nedgång i antalet sysselsatta under den senaste tioårsperioden.

Utskottet säger sig även vara medvetet om att Gävleborgs län liksom övriga skogslän är i behov av fortsatta regionalpolitiska insatser om det skall vara möjligt att upprätthålla sysselsättningen.

Vidare framhåller utskottet att det finns anledning räkna med att konkreta åtgärder kommer att initieras vid uppföljningen av länsprogrammet.

Utskottet erinrar i sammanhanget om att riksdagen i våras beslutade om lokalisering av ett statligt industricentrum till Ljusdal.

Med det anförda anser sig utskottet ha besvarat vår motion.

Herr talman! Den här motionen, där vi tar upp dessa angelägna sysselsättnings- och regionalpolitiska frågor för Ljusdals vidkommande och som utskottet först nu har behandlat, väcktes under den allmänna motionstiden i januari månad. Sysselsättningsproblemen och frågeställningarna som vi tar upp i motionen är emellertid fortfarande lika brännande och aktuella nu ett år senare.

Det är riktigt som utskottet framhåller i sin skrivning att riksdagen under våren 1976 fattade beslut om lokalisering av ett statligt industricentrum till Ljusdal. Bakgrunden till detta beslut var följande.

Redan den 11 december 1975 deltog vi motionärer tillsammans med våra partikamrater på Gävleborgsbänken och representanter för Ljusdals kommun i en uppvaktning inför den socialdemokratiska regeringen i frågan. Det var då vi fick det glädjande beskedet att regeringen var beredd att lägga fram ett förslag om att Ljusdals kommun skulle få ett statligt industricentrum. Den socialdemokratiska regeringen presenterade sedan förslaget för riksdagen i en proposition den 18 mars om ytterligare industricentraanläggningar, innefattande bl. a. Ljusdals kommun, som riksdagen sedan fattade beslut om under våren.

Vi motionärer hoppas nu och förutsätter att den nya, borgerliga regeringen

fullföljer dessa planer genom att snarast vidta sådana åtgärder att detta industricentrum kan komma i gång.

I det här sammanhanget vill jag påminna om de storslagna löften som fördes fram från borgerligt håll under valrörelsen om bl. a. 400 000 nya jobb. Mot den bakgrunden borde det inte behöva ta så lång tid att få fram en beläggning på 40–50 % i detta industricentrum så att verksamheten äntligen kan få starta.

Betydelsefulla statliga insatser har genom åren skett i Ljusdal, främst inom regionalpolitikens ram. Lokaliseringsstöd, sysselsättningsstöd och lokaliseringsutbildning har varit de mest verkningsfulla instrumenten. Utan dessa insatser hade situationen med säkerhet tett sig ännu allvarligare än vad den är i dag. Stödet har dock i huvudsak gått till redan befintliga företag. Värdet av dessa insatser skall på intet sätt förringas, men dessa företag har inte haft den spontana växtkraft som behövs för att motverka den snabba befolknings- och sysselsättningsminskningen.

Enbart under de senaste sex åren fram till 1975 har cirka 1 700 personer beviljats starthjälp för utflyttning från Ljusdals kommun. Enligt Länsplanering 74 behövs nu åtgärder så att drygt 2 000 nya arbetstillfällen tillskapas fram till 1980. Detta är ganska höga siffror om man betänker att kommunen totalt endast har 22 000 innevånare.

På arbetsförmedlingen i Ljusdal har man under detta år haft cirka 1 000 registrerade arbetsökande per månad. Under november månad var det 954 arbetsökande vid arbetsförmedlingen i Ljusdal, därav 498 män och 456 kvinnor. Hur stor den dolda arbetslösheten i verkligheten är inom kommunen och hur många som skulle anmäla sig som arbetsökande om det funnits arbetstillfällen är svårt att uppskatta.

När det gäller regionalpolitiska satsningar på Ljusdal har vi motionärer betonat att få, om ens några, kommuner inom det inre stödområdet har ur företagsekonomisk synvinkel ett så bra geografiskt och strategiskt läge som Ljusdal. Där finns god tillgång på arbetskraft, en väl utbyggd service med bl. a. gymnasieskola och AMU-center. Till kusten och Hudiksvall är det bara sex mil. Järnvägsförbindelserna med Ljusdal är goda. Vägnetet som ansluter till Ljusdal är av hög kvalitet. God tillgång på mark för industrietablering finns också inom kommunen. Därtill kan anföras att Ljusdal erbjuder god boendemiljö och utomordentliga möjligheter till rekreation och friluftsliv, vilket borde vara några av de faktorer som talar till kommunens fördel.

Herr talman! Personligen delar jag Ljusdals FCO:s synpunkter i förslaget till Länsplanering 74, där FCO framhöll att kommunen som underlag har behov av en något större basindustri för att klara sysselsättningen på sikt. I det sammanhanget är det helt nödvändigt med en styrning från statens sida om man skall klara en sådan uppgift.

Utvecklingen i en kommun som Ljusdal borde enligt mitt förmenande kunna ses som ett exempel på att den regionala utvecklingen inom vissa områden inte enbart kan ske med förlitande på marknadskrafterna. Inte

Torsdagen den  
16 december 1976

*Samordnad  
sysselsättnings- och  
regionalpolitik*

enbart stödjande utan också styrande statliga åtgärder måste till för att vända utvecklingen.

De regionala sysselsättningsfrågorna och strukturproblemen inom olika områden i vårt land kan vi aldrig lösa tillfredsställande för människorna, för de anställda i hotade branscher och för samhället genom att enbart lita till företagens ansvar och de fria marknadskrafterna. Uttalanden under den senaste tiden från den nya borgerliga regeringen som gått i den riktningen tycker jag inger oro för framtiden.

Vi motionärer lovar fortsättningsvis att noga följa den borgerliga regeringens åtgärder för att klara sysselsättningsfrågorna när det gäller Ljusdal och Gävleborgs län.

Herr KARLSSON i Malung (s):

Herr talman! Arbete åt alla måste vara en självklar målsättning, innebärande att varje människa skall ha rätt att efter förmåga delta i arbetslivet. Det är också självklart för socialdemokratin. Arbetet har ett egenvärde och är en av våra grundläggande rättigheter. Denna målsättning ställer och kommer även i framtiden att ställa stora krav på samhället. Insatser krävs i form av såväl regionalpolitiska som sysselsättningspolitiska åtgärder. Krafttag måste till för att skapa fler arbetstillfällen inom det inre stödområdet och andra områden där sysselsättningsnivån är låg och arbetsmarknaden ensidig. För den nuvarande utvecklingen fortsätta inom en rad branscher – t. ex. järn- och stålindustrin och tekoindustrin – med många permitteringar som en följd av strukturproblem, så kommer stora delar av landet, inte minst Kopparbergs län, att vara i mycket stort behov av statliga stödåtgärder. De sistnämnda problemen har varit föremål för debatt i annat sammanhang nyligen – senast i förra veckan vad gäller sysselsättningen inom järn- och stålindustrin – varför jag går förbi dem med konstaterandet att det behövs andra insatser än utredningar och löften om eventuella åtgärder.

Under den socialdemokratiska regeringens tid gjordes allvarliga försök att skapa bättre regional balans. Detta lyckades också så bra att tillbakagången i skogslänen i huvudsak hejdades och både sysselsättnings- och befolkningsmässigt vändes till en ökning.

Skall denna utveckling kunna fortsätta och ge positivt resultat över hela länen, krävs emellertid ytterligare kraftiga insatser med statliga stödåtgärder av skilda slag, så att fler arbetstillfällen kan skapas. Men även om fler arbetstillfällen skapas fordras insatser för att undanröja hinder som står i vägen för dem som vill förvärsarbeta. Problemen kan bestå av svårigheter att få barnpassning eller av dåliga kommunikationer, något som inte alltför sällan drabbar kvinnor som vill ut på arbetsmarknaden. Många andra omständigheter kan också vara till hinder för människor som vill gå ut i arbetslivet.

En åtgärd som jag anser är nödvändig, om föreslagna insatser skall ge resultat, är en förstärkning av arbetsförmedlingarna. Visst kan jag ansluta mig till propositionens synpunkter att särskilda åtgärder kan be-

hövas för t. ex. ungdomar och kvinnor samt äldre och handikappade, men råkar dessa till råga på allt vara bosatta på en mindre ort kräver deras problem ofta större insatser från arbetsförmedlingens sida. Av den anledningen anser jag att det krav som vi fört fram i motionen 1976/77:9 är berättigat och måste beaktas när framtida tjänster fördelas av AMS. Vi har tidigare varit överens om behovet av att förstärka arbetsförmedlingarnas regionala distriktskontor, men skall de svårigheter kunna undanröjas som möter människor när de skall ut på arbetsmarknaden eller de kontakter kunna erbjudas som människor behöver när de friställs, då anser jag med bestämdhet att det krävs satsningar på de mindre, lokala arbetsförmedlingskontoren. Det behövs ett rejält kontor i varje kommuncentrum och därtill kontaktorgan i de nu föreslagna kommun-delscentra.

I propositionen diskuteras etableringskontroll, vilket i och för sig kan vara väsentligt. I motionen 1976/77:9 har vi aktualiserat frågan om nedläggningskontroll. Utskottet hänvisar till den nya medbestämmandelagen och menar att de anställda fr. o. m. nästa år får ett direkt inflytande i nedläggningssituationer. Jag kan dela uppfattningen, men anser ändå att det skulle behövas ett direkt samhällsinflytande, inte minst för att undvika kapitalförstöring när industrier läggs ned och för att skapa kontroll över vart kapitalet tar vägen då industrier och företag säljs. När industrier och lokaler som byggts med lokaliseringsmedel säljs, skulle samhället ha en direkt kontroll över vart pengar som säljaren erhåller tar vägen, så att de helst kan sättas in i nya industrisatsningar på den ort där det försälda företaget finns för att på så sätt skapa nya och fler arbetstillfällen, i stället för att, som nu kan bli fallet, det försälda företaget blir filial under någon storkoncern. När strukturförändringar skall ske i det större företaget, är det filialen som först drabbas, och antalet arbetstillfällen på den lilla orten minskar.

Vi har också i motionen tagit upp frågan om kreditgarantier för kommunala exploateringsbolag som sysslar med fritidsbebyggelse. Utskottet konstaterar att kommunala markexploateringsbolag är rätt vanliga och att det finns möjligheter till statliga lån för markförvärv. Det är vi motionärer medvetna om, men vi skulle vilja gå ett steg längre. För att skapa sysselsättning i glesbygdskommunerna där fritidsbebyggelsen ökar kraftigt, borde kommunerna på allt sätt stimuleras till att bygga fritidsbyar, som kan utnyttjas året om och på så sätt skapa sysselsättning åt den bofasta befolkningen. Eller också skulle kommunerna kunna skapa industriföretag som tillverkar och säljer fritidshus, lika väl som det sker genom företag i helt andra delar av landet. Kommunala markexploateringsbolag, som skulle kunna klara fritidsbebyggelsen i kommunen, borde stimuleras fram.

En viktig fråga för befolkningen i glesbygder är serviceförsörjningen. Genom de i propositionen föreslagna kommun-delscentra skapas stöd-jepunkter i ett flertal kommuner. Min förhoppning är att dessa orter också erhåller samhälleligt stöd, så att en viss minimiservice kan upp-

räthållas, både i vad gäller kommunikationer och tillgång på kommersiell service för hushållen. Avstånden för människorna till nödvändig service får inte bli alltför stora. Jag hoppas att ytterligare en ort i Kopparbergs län snarast får status av kommundelsecentrum, nämligen Fredriksberg. Fredriksberg behöver statligt stöd i skilda former för att kunna överleva.

Herr talman! Jag har inget särskilt yrkande men har velat göra detta inlägg för att ytterligare understryka de synpunkter som vi framfört i motion 1976/77:9. Min förhoppning är att våra synpunkter efter hand beaktas i skilda sammanhang.

Herr GUSTAFSSON i Stenkyrka (c):

Herr talman! Gotlands talan har tidigare i dag förts på ett kraftfullt sätt av herr Nilsson i Visby och herr Danell. Men även jag vill framföra några synpunkter med anledning av motionen 858, där herr Nilsson i Visby och jag hemställer att riksdagen uttalar att Gotland då det gäller regionalpolitiska åtgärder skall tillföras inre stödområdet.

Om man gör en genomgång av sådana grundläggande faktorer som befolkningsutveckling, befolkningens ålderssammansättning, näringslivets utveckling och struktur, arbetsmarknadsläge, inkomstunderlag etc. visar det sig att Gotland i de flesta avseenden är i samma besvärliga situation som de områden av vårt land som f. n. tillhör inre stödområdet. Det skulle därför vara motiverat att utan fördröjande ytterligare utredningar besluta i denna fråga. Ett sådant beslut skulle innebära en betydande och behövlig stimulans för det gottländska näringslivet och för Gotlands arbetsmarknad. Det behöver kanske inte tilläggas att åtgärden kan genomföras utan några besvärliga gränsdragningsproblem.

I likhet med herr Nilsson i Visby yrkar jag bifall till motionen 858.

I motionen 1853 hemställs att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag att Visby, då det gäller den regionalpolitiska utvecklingsplaneringen, klassificeras som primärt centrum. Länsstyrelsen har i länsplanen starkt hävdad detta önskemål. Motiveringarna är framförda i trycket och behöver inte upprepas här.

Utskottet avstyrker motionen, liksom motionen 858, här med hänvisning till kommande utvärdering av ortsklassificeringssystemet. Utskottet är tydligen mycket intresserat av att utreda och utvärdera saker och ting. Att utreda kan nog vara bra, men problemet är att tiden rinner i väg och att nödvändiga åtgärder kommer sent. Jag uttalar förhoppningen att den kommande utvärderingen skall åstadkomma rättelse i Visbys klassificering i enlighet med motionens syfte.

Herr talman! Jag ställer här inget yrkande.

Herr OLSSON i Timrå (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av motion 657 som inlämnats av oss socialdemokratiska riksdagsledamöter i Medelpad.

Anledningen till motionen är den nedgång i sysselsättningen med 5 000–6 000 personer som skett under den senaste tioårsperioden. Ut-

vecklingen har varit mest negativ i Ånge, Kramfors och Sollefteå samt i de inre delarna av Örnsköldsviks kommun.

Vi föreslår därför i vår motion att Ånge blir ett industricentrum. I den frågan har riksdagen redan tagit ställning, och Ånge har getts prioritet.

Detta är bra, men det räcker inte. Det krävs kraftfulla åtgärder för att klara sysselsättningen i våra sju kommuner i Västernorrlands län.

I länsprogrammet beräknas undersysselsättningen för kommunerna enligt följande:

för Sundsvalls kommun omkring 750 personer  
 för Timrå kommun omkring 600 personer  
 för Ånge kommun omkring 770 personer  
 för Härnösands kommun omkring 120 personer  
 för Kramfors kommun omkring 670 personer  
 för Sollefteå kommun omkring 600 personer  
 för Örnsköldsviks kommun omkring 2 000 personer. Totalt för hela länet 5 510 personer.

Ett första steg i vår målsättning att klara sysselsättningen är genomförandet av projektet Inland Y för inlandets speciella problem. För att genomföra detta projekt hemställer vi i vår motion att erforderliga statliga medel ställs till Inland Y:s förfogande.

Visserligen avstyrker utskottet vår motion, men samtidigt utgår utskottet ifrån att projektgruppen till regeringen inkommer med begäran om medel efter hand som olika projekt blir aktuella och ifrån att sådana framställningar kommer att prövas i positiv anda.

Ja, herr talman, detta tolkar vi motionärer som ett principiellt godkännande av motionens syfte. Jag har därför inget annat yrkande på denna punkt än utskottet.

I detta anförande instämde herr Segerstedt (s).

Herr HOLMQVIST (s):

Herr talman! Någon har tidigare i debatten erinrat om att vi för på dagen fyra år sedan fastställde det regionalpolitiska handlingsprogrammet, för första gången med uttalade målsättningar i fråga om befolkningstal och alla åtgärder som skulle vidtas. Jag hade då som inrikesminister nöjet att få arbeta med dessa frågor, och jag lade fram den proposition som låg till grund för beslutet. Tillsammans med den fysiska riksplan som då presenterades utgjorde den ett av de mest omfattande material som riksdagen någon gång har fått att ta ställning till. Diskussionen här pågick i två dagar, och 109 talare hade sagt sin mening när vi vid halv 12-tiden på natten gick till beslut i denna fråga.

Det var kanske inte underligt att så många var intresserade. Detta är ju en väldigt viktig fråga som gäller hur vi skall kunna skapa större jämlikhet i fråga om sysselsättning, service och miljö för människorna i det här landet.

Jag vill i dag med glädje konstatera att vi har kommit ett stycke på

Torsdagen den  
16 december 1976

*Samordnad  
sysseisättnings- och  
regionalpolitik*

väg i strävandena mot de mål som vi då ställde upp framför oss. Men mycket återstår, och vi får sannerligen inte förtrötts i vår strävan att skapa jämnare, mera likvärdiga villkor för människorna. Vällärden i vårt samhälle måste fördelas mer rättvist. Den proposition som min efterträdare Ingemund Bengtsson nu har lagt fram för riksdagen tycker jag på ett utmärkt sätt anvisar möjligheterna att gå vidare i den riktningen.

När jag nu har begärt ordet är det egentligen inte för att säga detta, utan jag har tagit till orda som skånsk riksdagsman. De ändringar som utskottsmajoriteten har gjort innebär att en del av länen får en väldigt orättvis behandling i detta sammanhang. Det gäller särskilt Malmöhus län, som såsom storstadslän kommer att få en minst sagt underlig planeringssituation. Vissa anmärkningar i det avseendet har redan framförts i debatten, men det har kanske inte skett så kraftfullt att mina borgerliga kolleger på Skånebänken egentligen har klart för sig vad det är för to-kigheter som de kommer att stödja när vi ganska snart går till omröstning.

Skåne har ju varit en väldigt expansiv landsända, men det gäller inte i dag. Under tioårsperioden 1965–1975 ökade befolkningen i de två Skånelänen från 929 000 till 1 012 000 – en ökning med över 80 000 människor. Som jämförelse kan jag nämna att de fem Norrlandslän som vi brukar tala om under den tiden hade en befolkning på 1 195 000. Det hade de 1965, och talet var oförändrat 1975. De här fem länen hade stått stilla under den tid som vi hade en våldsamt expansion i de södra delarna av landet. Det ger en illustration till de problem som vi har att brottas med. Hade det inte skett en förändring under just de senaste åren hade Norrlandslänen fått en betydande nedgång i sina befolkningstal.

Nu föreslår utskottsmajoriteten därför en planering för Norrlandslänen som innebär att det under den närmaste tioårsperioden fram till 1985 skall skapas 75 000 nya arbetstillfällen inom dessa fem län. Jag ställer mig gärna bakom en sådan strävan, eftersom jag tycker att det är rimligt att vi gör vad som är möjligt. Men samtidigt begär man att Malmöhus län skall ligga kvar vid 740 000 invånare under en tioårsperiod framöver – ingenting skall hända, befolkningstalet skall ligga absolut stilla. Man önskar med andra ord bibehålla den situation som vi såg framför oss i Norrland och som föranledde oss att vidta åtgärder där.

Formellt gäller inte kravet på återhållsamhet Kristianstads län. Men eftersom det sker en gemensam planering i Skånelänen, kommer man även i Kristianstad att få kännning av detta. Jag är övertygad om att vi, såsom bl. a. herr Adamsson sade 1974, gärna accepterar en dämpning. Däremot accepterar vi absolut inte ett stillastående.

Herr talman! Jag är ledsen över att jag inte har tillfälle att ytterligare motivera det yrkande jag tänker ställa. Men jag vill gärna säga att jag är förvånad över att mina borgerliga kolleger på Skånebänken kan ansluta sig till det program som utskottsmajoriteten nu föreslår.

Jag ber att få instämma i bl. a. herr Fagerlunds yrkande att vi i enlighet med vad som föreslås i reservationen skall bibehålla de befolkningstal

som angetts i propositionen. Blir det här inte någon rättelse, lovar vi att återkomma.

I detta anförande instämde herrar Jönsson i Arlov och Johnsson i Blentarp, fru Sandéhn, herr Silfverstrand, fru Skantz, herrar Bengtsson i Landskrona, Adamsson och Johansson i Simrishamn samt fru Hörnlund (samtliga s).

Herr BÖRJESSON i Glömminge (c):

Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av att herr Bernt Nilsson i Kalmar i sitt anförande kom att beröra en del förhållanden i Kalmar län. Han frågade med kraftigt anklagande röst hur centern och de övriga borgerliga partierna skall kunna hjälpa Kalmar län ur dess besvärliga läge. Det frågar alltså herr Nilsson i Kalmar efter det att socialdemokratin suttit i regeringsställning i 44 år, under vilken tid detta läge i Kalmar län, liksom de förhållanden i andra län som under denna debatt har påtalats, har uppkommit.

Jag vill minnas att förre statsrådet Sträng en gång, då man inom socialdemokratin inte tänkte så mycket på utlokalisering, sade att man fick räkna med att det skulle gå en strid ström till storstadsområdena från glesbygdsområdena och att det skulle gå en liten rännil åt motsatta hållet.

Den mörka beskrivning av förhållandena i Kalmar län som herr Nilsson gjorde i sitt inlägg har vi från centern gjort under många år. I centerns länsprogram har vi skrivit att den tidigare koncentrationen lett till försvagningar i stora delar av landet, inte minst i Kalmar län. Vi hyser inte heller några större förhoppningar att det skall skönjas någon ljusning. Det relativa befolkningstalet och antalet skattekronor sjunker.

Herr Nilsson i Kalmar sade att vi hade lovat 20 000 nya jobb i länet fram till år 1985. Ordet "lova" har efter regeringsskiftet blivit ett slagord i debatten. I länsprogrammet talar man om en målsättning, och då har man nämnt denna siffra – en önskvärd målsättning som man skulle kunna arbeta fram mot.

Bernt Nilsson talar inte på något sätt själv om hur han tänker sig att en ökad produktion i Kalmar län och på Gotland skulle kunna komma till stånd och skapa nya arbetsplatser. Vad gäller Gotland vill jag understryka att motioner väckts tidigare här i riksdagen från Gotlandshåll om lokalisering till Gotland med hjälp av Statsföretag. Motionerna har avslagits av den socialdemokratiska majoriteten och således även av Bernt Nilsson. Att några veckor efter regimskiftet beskylla den nya regeringen för allt som den gamla inte har kunnat genomföra verkar faktiskt inte trovärdigt.

Sedan tog Bernt Nilsson upp en lokal fråga. Han säger att han höll på att mista ett förtroendeuppdrag på länsstyrelsen i Kalmar län. Det är någonting som inte vi här i riksdagen kan hjälpa och som det inte är lämpligt att debattera här. Om alla riksdagsmän skulle deklarerera de

Torsdagen den  
16 december 1976

*Samordnad  
sysselsättnings- och  
regionalpolitik*

uppdrag som de på ett eller annat sätt förlorat eller inte fått, skulle vi inte hinna med att debattera övriga frågor.

Jag är inte insatt i denna valfråga men vill minnas att socialdemokraterna hade en lista på sex mandat och att Bernt Nilsson stod som nr 7. Med stöd sedan av kommunisterna kom han in i lekmanastyrelsen. – Men, som sagt, det kan vi inte hjälpa här.

Beträffande det låga löneläget i Kalmar län vill jag framhålla att en riksdagsmajoritet knappast kan förändra löneläget lokalt i ett län. Det är väl lämpligast att den riksdagsman som själv är facklig ombudsman vänder sig till LO:s ledning. Om han finner att Kalmar län släpar efter i fråga om löneläge, får han göra upp det med LO:s ledning. Man får försöka rätta till det förhandlingsvägen. Det är så man löser löneproblem i detta land. Under senare tid har det förekommit en konflikt i Kalmar län angående denna fråga, och man har inte kunnat komma till det resultat som de anställda önskar. Men det är, som sagt, LO och arbetsgivarna som får avgöra den saken.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Före detta statsrådet och chefen för inrikesdepartementet, Eric Holmqvist, uttryckte missnöje med de befolkningstal som majoriteten i arbetsmarknadsutskottet nu förordar för beslut här i riksdagen. Jag vill med anledning därav peka på de befolkningstal som han föreslog 1974 nämligen att Stockholms län skulle få öka med ca 200 000 människor, Malmöhus län med upp till 70 000 och Göteborgs och Bohus län med upp till 75 000. Att detta nu inte har inträffat innebär att Norrlandslännen fått möjlighet till uppbromsning av sin stora avfolkning. Om jag förstod Eric Holmqvist rätt anser även han att det var en glädjande företeelse att de prognoser som riksdagens majoritet 1974 antog inte har slagit in. Centern reagerade starkt mot dessa prognoser.

De befolkningstal som nu föreslås kan bli aktuella att ändra redan om 1 à 1,5 år, när de slutliga riktlinjerna för regionalpolitiken fr. o. m. den 1 juli 1978 fastläggs. Då kommer en proposition om regionalpolitiska medel. I det sammanhanget kan det finnas anledning att justera dessa siffror. Jag hoppas att Eric Holmqvist har läst också den delen av utskottsbetänkandet.

Herr HOLMQVIST (s):

Herr talman! Jag vet inte om herr Nilsson i Tvärålund hade tillfälle att följa hela mitt anförande – annars hade han nog förstätt vad jag åsyftar. Jag ansluter mig till propositionen, däremot inte till det underliga uttalande som utskottsmajoriteten gör bl. a. om Malmöhus län. Där skall vi enligt utskottets förslag stanna vid planering för 740 000 invånare, dvs. ett lägre tal än i dag. Så många människor fanns det nämligen i länet 1975, och förmodligen har det följts något tusental barn sedan dess. Jag vill inte gå så långt att jag säger att utskottsmajoriteten inte välkomnar dem, men de måste ju beredas plats i planeringen.

Jag har väldigt svårt att förstå mina borgerliga kolleger på Skånebanken som har talat så mycket om regionalpolitik men som nu menar att ett län skall stå absolut stilla, detta bara därför att de har kommit in på funderingar om storstadsområden.

Visst är jag medveten om, herr Nilsson i Tvärålund, att vi kan återkomma, och det skall vi nog göra ganska kvickt, om vi inte har framgång i dag. Men om det finns anledning att återkomma, varför då göra ett sådant uttalande som att just i Malmöhus län skall vi hålla oss med en planeringsram som inte ens inrymmer den befolkning länet har f. n.? Sådana här saker gör ju att planeringen inte blir trovärdig. Vi måste ta allvarligt på tingen när vi skriver in siffror som vi säger att man skall planera efter. Detta är väldigt viktigt när det gäller att skapa förståelse för regionalpolitiken. Hur skall vi annars kunna räkna med att människorna i olika delar av landet kommer att tycka att detta program är någonting som de kan sluta upp omkring? Vi skall inte ersätta den ena orimligheten med en annan orimlighet, men det är vad utskottsmajoriteten gör i det här sammanhanget.

Jag vet inte om jag vågar hoppas att någon av dem som representerar Malmöhus län på den borgerliga kanten verkligen har tänkt igenom den här frågan. Ingen har väl suttit med i utskottet och fått information på det sättet. Då är det hög tid att tänka igenom problemet nu.

Jag har redan ställt ett yrkande, och det ber jag att få upprepa. Jag ansluter mig alltså till det yrkande som framförts av herr Fagerlund och andra företrädare för reservanterna.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Jag tror inte att Eric Holmqvist behöver vara orolig för att de nyfödda i Malmö inte får plats att bo där – förutsatt att det finns lämplig tomtmark.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN: Propositioner ställs först momentvis beträffande utskottets hemställan och därtill anknytande motivering. Därefter företas till avgörande i ett sammanhang motiveringen i de delar som berörs i reservationerna nr 1, 3, 6, 8 och 9 samt slutligen utskottets motivering i återstående delar.

*Mom. 1*

Propositioner gavs på bifall till 1:o utskottets hemställan, 2:o reservationen nr 2 av herr Fagerlund m. fl. samt 3:o motionerna nr 2141 av herr Hermansson m. fl. och nr 10 av herr Werner m. fl., och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Ingemund Bengtsson i Varberg begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o angivna förklarades ha flertalets mening för sig.

Torsdagen den  
16 december 1976

*Samordnad  
sysselsättnings- och  
regionalpolitik*

Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering beträffande kontrapropositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 7 mom. 1 antar reservationen nr 2 av herr Fagerlund m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit motionerna nr 2141 av herr Hermansson m. fl. och nr 10 av herr Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 135  
Nej - 13  
Avstår - 149

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 7 mom. 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Fagerlund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ingemund Bengtsson i Varberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 155  
Nej - 130  
Avstår - 13

*Mom. 2-7*

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

*Mom. 8*

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, dels utskottets hemställan med godkännande av den i reservationen nr 4 av herr Fagerlund m. fl. anförda motiveringen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ingemund Bengtsson i Varberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 7 mom. 8 med godkännande av utskottets motivering röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med godkännande av den i reservationen nr 4 av herr Fagerlund m. fl. anförda motiveringen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ingemund Bengtsson i Varberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 155  
Nej - 131  
Avstår - 13

*Mom. 9*

Utskottets hemställan bifölls.

*Mom. 10*

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionerna nr 853 av herrar Henmark och Enlund, nr 858 av herrar Nilsson i Visby och Gustafsson i Stenkyrka samt nr 1842 av herrar Danell och Schött, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

*Mom. 11*

Utskottets hemställan bifölls.

*Mom. 12*

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herr Fagerlund m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ingemund Bengtsson i Varberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 7 mom. 12 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herr Fagerlund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ingemund Bengtsson i Varberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 155  
Nej - 143  
Avstår - 1

*Mom. 13-16*

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

*Mom. 17*

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, dels utskottets hemställan med godkännande av den i reservationen nr 7 av herr Fagerlund m. fl. anförda motiveringen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ingemund Bengtsson i Varberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 7 mom. 17 med godkännande av utskottets motivering röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med godkännande av den i reservationen nr 7 av herr Fagerlund m. fl. anförda motiveringen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ingemund Bengtsson i Varberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 155  
Nej - 131  
Avstår - 13

*Mom. 18-20*

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

*Mom. 21*

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 10 av herr Fagerlund m. fl. och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ingemund Bengtsson i Varberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 7 mom. 21 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 10 av herr Fagerlund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ingemund Bengtsson i Varberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 155  
Nej - 131  
Avstår - 14

*Mom. 22*

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 11 av herr Fagerlund m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ingemund Bengtsson i Varberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 7 mom. 22 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 11 av herr Fagerlund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ingemund Bengtsson i Varberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 156  
Nej - 131  
Avstår - 13

*Mom. 23*

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 286 av herr Ångström, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

*Mom. 24*

Utskottets hemställan bifölls.

*Mom. 25*

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 662 av herr Ångström i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

*Mom. 26–29*

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

*Mom. 30*

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 12 av herr Fagerlund m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ingemund Bengtsson i Varberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 7 mom. 30 röstar ja,  
den det ej vill röstar nej.  
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 12 av herr Fagerlund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ingemund Bengtsson i Varberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 153  
Nej – 131  
Avstår – 14

*Mom. 31–37*

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

*Mom. 38*

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 2157 av herr Lorentzon i Kramfors i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lorentzon i Kramfors begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 7 mom. 38 röstar ja,  
den det ej vill röstar nej.  
Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleds av bifall till motionen nr 2157 av herr Lorentzon i Kramfors i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lorentzon i Kramfors begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 283  
Nej - 14  
Avstår - 2

*Mom. 39*

Utskottets hemställan bifölls.

*Mom. 40*

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1892 av herr Pettersson i Västerås, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 7 mom. 40 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1892 av herr Pettersson i Västerås.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 286  
Nej - 13

*Mom. 41-43*

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

*Motiveringen i de delar som berördes i reservationerna nr 1, 3, 6, 8 och 9*

Propositioner gavs på godkännande av dels utskottets motivering, dels den i reservationerna nr 1, 3, 6, 8 och 9 av herr Fagerlund m. fl. anförda motiveringen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ingemund Bengtsson i Varberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren godkänner arbetsmarknadsutskottets motivering i betänkandet nr 7 såvitt avser de delar som berörs i reservationerna nr 1, 3, 6, 8 och 9 av herr Fagerlund m. fl. röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren godkänt den i nämnda reservationer anförda motiveringen.

Torsdagen den  
16 december 1976

*Förbud mot  
svenska investe-  
ringar i Sydafrika*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ingemund Bengtsson i Varberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 156  
Nej - 131  
Avstår - 13

*Motiveringen i återstående delar*

Utskottets motivering godkändes.

## § 2 Föredrogs

Skatteutskottets betänkande

1976/77:13 med anledning av propositionen 1976/77:28 om ändring i tulltaxan (1971:920), m. m.

Utrikesutskottets betänkande

1976/77:8 med anledning av motion om en medborgarkommission för granskning av handlingar om Raoul Wallenberg

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

## § 3 Förbud mot svenska investeringar i Sydafrika

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1976/77:10 med anledning av motion om förbud mot svenska investeringar i Sydafrika, m. m.

I detta betänkande behandlades motionen 1975/76:1134 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga föreslagits

1. att riksdagen hos regeringen hemställde om lagförslag innebärande förbud mot svenska investeringar i Sydafrika så länge rasförtrycket bestod,

2. att riksdagen skarpt fördömde svenska företags investeringar i och förbindelser med Sydafrika och krävde att de skyndsamt avvecklade dessa.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1134, såvitt nu var i fråga.

Herr SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Sveriges hållning och ställningstaganden i internationella frågor av den typ som vi här diskuterar har alltid varit dubbeltydiga. Detta har gällt såväl under den socialdemokratiska regeringen som under den nuvarande borgerliga. Å ena sidan framträder vi i internationella organisationer och i andra sammanhang och förespråkar en progressiv och radikal

*Förbud mot  
svenska investe-  
ringar i Sydafrika*

politik, syftande till alla folks frihet och lika rättigheter. Å andra sidan drar vi oss ängsligt tillbaka så snart det gäller verkliga aktioner som kan påverka vår ställning ekonomiskt och handelspolitiskt.

Och så måste det naturligtvis bli. Vi tillhör, och inlemmas allmer i, det kapitaliskimperialistiska systemet. Vi profiterar tillsammans med andra högutvecklade industriländer i väst på tredje världens råvaror och arbetskraft. Våra stora företag, som är mera multinationella än många andra länders, satsar sitt kapital där det ger störst profit. I dagens värld sker det i stater där en liten överklass genom ett ohämmat förtryck kan exploatera och utsuga underklassen, den stora massan av befolkningen.

Men om vår roll i de här sammanhangen talar vi inte så högt. Det vore ändå smakligt om vi någon gång erkände att vi inte är så moraliskt högtstående när våra egna ekonomiska intressen hotas. Och det vore ändå bättre om vi oftare i verkligt handlande stödde förtryckta folk och inte enbart ställde upp med vackra fraser.

För ett par dagar sedan debatterade vi bojkottaktioner mot Chile i den här kammaren. I dag gäller det Sydafrika. Problemet är detsamma, och de svar och motiveringar som utskottet här lämnat är också desamma i båda fallen.

Sverige följer sin linje med beundransvärd konsekvens! En grundläggande tankegång, som ständigt återkommer, är att Sverige inte ensamt kan göra någon insats av betydelse. Utskottet säger att påtryckningar "kan bli verkligt effektiva först om FN:s säkerhetsråd tar ställning för världsomspännande sanktionsåtgärder i någon form och att isolerade svenska åtgärder skulle bli verkningslösa".

Hur vet man det? Det är visserligen sant att sanktioner, även sådana med internationell uppslutning, inte har förmått knäcka regimer eller fått dem att på ett avgörande sätt ändra sin politik. FN-bojkotten mot Rhodesia är det senaste exemplet på det. Men att påstå att det skulle vara verkningslöst ens om ett enstaka land som Sverige agerar, det är ett alltför bekvämt argument. Nej, sanningen är att det passar oss bra som medlem av de privilegierade staternas familj att krypa bakom FN och skylla på att säkerhetsrådet inte gått med på sanktioner.

Under tiden pågår förtrycket och tar sig alltmer brutala former. Jag behöver inte upprepa alla de exempel på lagar som den vita förtryckarregimen i Sydafrika har stiftat för att så effektivt som möjligt kunna kontrollera och terrorisera den svarta befolkningen. Vad vi vet är att situationen förvärras. Senast i gårdagens DN kunde vi läsa om hur man genom mentalvårdslagar skaffar billig arbetskraft till industrin. Vilken svart medborgare som helst kan bli omhändertagen och klassad som mentalsjuk. Sedan förpassas vederbörande till läger som drivs i privat regi av ett bolag kallat Smith Mitchell Co. Detta bolag bedriver "sysselsättningsterapi", dvs. man hyr ut människorna till lokala industrier. Vem som tar hand om nettoförtjänsten säger sig självt.

I och för sig är det här ingenting nytt, annat än att man fört in det under täckmanteln mentalvård. Svarta medborgare har i årtal kunnat ar-

Torsdagen den  
16 december 1976

*Förbud mot  
svenska investe-  
ringar i Sydafrika*

resteras för brott mot passlagarna och sedan dömts till arbetsläger. Det nya och fiffiga ur den vita administrationens synpunkt är att den nu slipper allt besvär med åtal, rättegång och publicitet. Den som är sjuk måste ju tas om hand, inte sant?

Vi vet också, och det har ju utskottet nämnt, att alla försök till opposition obarmhärtigt slås ner så som skedde i Soweto för ett par månader sedan. Men vilka slutsatser drar utskottet av den här kunskapen? Jo, att vi genom FN bör försöka åstadkomma påtryckningar på Sydafrika, att vår regering bör söka påverka den internationella opinionen och vidare avråda svenska företag att investera i Sydafrika. Alltsammans vackra fraser utan verkligt innehåll. Tror verkligen utskottet att svenska storföretag tar intryck av någon form av avrådan om det gäller att öka lönsamheten? Tror utskottet att t. ex. USA:s, Storbritanniens eller Frankrikes regeringar skulle gå emot sina stora företags investeringar och vapenaffärer i Sydafrika? Vi vet allesamman att det inte fungerar på det sättet.

Men vi har möjligheter att själva ta ställning, vi kan visa att vi menar allvar med våra deklARATIONER och att vi inte är så hårt uppbundna i de västliga industriländernas krets att vi inte kan vidta konkreta åtgärder när det gäller förtryck av det slag som det här är fråga om. Vi kan genom lagar hindra åtminstone våra egna företag att utnyttja och tjäna på systemet i Sydafrika. Vi kan ekonomiskt stödja de befrielse rörelser som trots oerhörda svårigheter arbetar inne i landet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen 1134.

Herr WIRMARK (fp):

Herr talman! Även jag vill erinra om att den situation vi nu har i Sydafrika är mycket allvarlig och att den påtagligt skärpts under det senaste året. På denna punkt vill jag ge föregående talare rätt, eftersom södra Afrika-konflikten utgör ett av vår tids verkligt stora och svåra internationella problem.

Utrikesutskottet har ägnat den motion vi nu diskuterar ingående uppmärksamhet, och detta avspeglas i betänkandet. Utskottet har i sin skrivning just erinrat om att situationen blivit mera allvarlig genom att rasmotsättningar har skärpts och förtrycket hårdnat. Vorsterregimen har sedan en tid tillbaka försökt ge omvärlden ett intryck av samförstånd, att man ville ha vad man kallade détente. Man sade i internationella fora: "Ge oss bara några månader till, så skall ni se att ändringar kommer till stånd." Man lovade att "petty apartheid" skulle bort, men i stället kom Soweto. Det blev oroligheter, och man slog ner kraven på rättfärdighet, på rättigheter åt den afrikanska befolkningen, med massiva insatser av polis och vapen. Afrikanernas krav möttes alltså med ökat våld, och detta har rivit av den vita minoritetsregimen i Sydafrika den slöja, i vilken den ville skruda sig.

Vi har i FN sagt att situationen i Sydafrika är ett hot mot världsfreden och att vi därför anser att omvärlden bör utöva påtryckningar mot regimen i Sydafrika. I utskottets betänkande relaterar vi här vad som föreslagits

från svensk sida. Jag kan citera vad utrikesminister Karin Söder sade den 13 oktober i år:

”Den situation som skapats i södra Afrika har av Sverige och många andra stater karakteriserats som ett hot mot freden, vilket innebär att vi anser det riktigt att om ej godtagbara resultat uppnås genom förhandlingar säkerhetsrådet tillgriper sanktioner för att avlägsna hotet. I första hand har vi föreslagit att den rekommendation som säkerhetsrådet antagit av innebörd att alla vapensändningar till Sydafrika bör upphöra skall omvandlas till ett bindande beslut. Därmed skulle hela världssamfundets fördömande av Sydafrikas politik komma till verksamt uttryck. Vi skulle vidare vara beredda att stödja realistiska förslag till ytterligare åtgärder, däribland ett förbud mot utländska nyinvesteringar i Sydafrika och Namibia.”

Som framgår av betänkandet har detta sedan följts upp i FN och frågan om nyinvesteringar i Sydafrika tagits upp både i generalförsamlingen och av säkerhetsrådet.

Utskottet anförde vidare att ”påtryckningarna på Sydafrika att ändra sin raspolitik kan bli verkligt effektiva först om FN:s säkerhetsråd tar ställning för världsomfattande sanktionsåtgärder i någon form. --- Ett sådant beslut av säkerhetsrådet – vare sig det är av bindande natur eller endast utformas som en rekommendation – utgör också en förutsättning för att den svenska sanktionslagstiftningen, som hittills endast tillämpats på Rhodesia, skall kunna träda i kraft i fråga om Sydafrika.”

Utskottet erinrar också om de åtgärder regeringen vidtagit och fortsätter: ”Utskottet förutsätter att regeringen noga följer den fortsatta utvecklingen i Sydafrika och såväl internationellt som på det nationella planet vidtar lämpliga åtgärder bl. a. för att motarbeta en utbyggnad av de utländska företagsengagemangen där.”

Problemet i Sydafrika är inte bara en fråga om felaktig politik från makt-havarnas sida utan består också i det faktum att de nuvarande härskarna i Sydafrika stöds ekonomiskt av en rad utländska investeringar. Det gäller alltså att här åstadkomma ett tryck på företagen så att detta stöd inte kommer att fortsätta.

Till den föregående talaren vill jag säga att jag tror att svenska företag tar intryck av vad politiker säger, av vad riksdag och regering säger. Det har viss effekt på företag att attityden från politikerhåll så tydligt har klargjorts i Sverige. Det kan konstateras – inte i alla företag, men i ett flertal företag.

Det sägs också i betänkandet att de utländska företagens medansvar för det sätt på vilket den icke-vita arbetskraften i Sydafrika utnyttjas måste framhåvas, liksom den viktiga roll som fackföreningsrörelsen i industriländerna kan spela när det gäller att påverka moderbolagens uppträdande i dessa frågor. Här har både LO och TCO gått före och på ett aktivt sätt tagit upp Sydafrikaproblemen och försöker nu utöva påverkan, tillsammans med politikerna, på företagen.

Söderqvist frågade: Hur vore det om vi verkligen stödde förtryckta folk, dem som kämpar i Sydafrika? Denna riksdag har sedan länge beslutat att

Torsdagen den  
16 december 1976

*Förebud mot  
svenska investe-  
ringar i Sydafrika*

stödja nationaliströrelsen ANC i Sydafrika. ANC får sålunda rejäla belopp till sin verksamhet från Sverige. Det finns också i regeringsdeklarationen en passus som säger att stödet till södra Afrika skall öka. Därför finns det anledning att förmoda att den här politiken i framtiden ytterligare kommer att accentueras.

Herr talman! Situationen i Sydafrika är unik – unik i sin ondska. Jag vill sluta med att citera en representant för just ANC. Jag kommer i kväll från ett möte med ANC, ett solidaritetsmöte för alla dem som har fallit i Soweto och på andra platser, dvs. de över 500 personer som under det sista halvåret har dött i kampen. Vid just ett sådant här möte sade ANC:s representant Thabo Mbeki: "I do not think that there is any other country in the world which says: 'You, because your face is black and your hair is like mine, you cannot sit in the parliament and vote.' I do not think there is such a country in the world. I do not think there is such a country in the world who says that: 'because you are an African you cannot become a Bishop of the Dutch Reformed Church.' Such a country does not exist anywhere in the world, except South Africa. South Africa is exceptional in this respect." Ingen skall kunna inbilla svensk allmänhet att det inte finns en mycket bred uppslutning i denna kammare kring den politik som hittills har förts för att stödja befrielsekampen i Sydafrika och som finns framlagd i utrikesutskottets betänkande 1976/77:10 vilket jag yrkar bifall till.

Herr HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Det är inte bara i Sydafrika utan i hela södra Afrika som de senaste åren har inneburit en våldsam upptrappning av konflikten. Sydafrika invaderade Angola på sensommaren och förhösten 1975. Sydafrika trappade i samma sammanhang upp sin bekämpning av den av FN erkända befrielse rörelsen SWAPO i Namibia. Regeringens politik mötte en hård opposition inne i Sydafrika. I juni i år dödades 200 människor av polis och militär, framför allt var det skolungdom som sköts ner i förstaden Soweto. Befolkningen svarade med hårda fackliga motåtgärder. Strejker av de svarta och de färgade arbetarna förekom på många fabriker och andra företag med en anslutning på ibland upp till 80–90 %. Regeringen svarade med massarresteringar i september. 2 000 människor arresterades i ett enda svep. Särskilt fackföreningsledare sattes i fängelse.

Förra veckan fick vi uppgifter i den internationella pressen om att Sydafrika nu kraftigt har trappat upp sin militära närvaro i Capriviremsan, det ytterligt strategiska område som gränsar mot såväl Namibia som Angola, Zambia och Rhodesia eller Zimbabwe.

Sverige har ju redan tidigare ansett att den sydafrikanska politiken är ett hot mot internationell fred och säkerhet, och vi har i FN stött krav på allmänna ekonomiska sanktioner i FN:s regi mot Sydafrika. Men utvecklingen har alltså trappats upp ytterst kraftigt under 1976. Inför denna upptrappning av konflikten i Sydafrika har den förra regeringen intensivt drivit ökade krav på motåtgärder, internationellt och nationellt, mot den

sydafrikanska politiken. Den gick i somras ut med krav på en skärpning av omvärldens hållning gentemot Sydafrika. Den tog också initiativ i det nordiska sammanhanget. De nordiska utrikesministrarna enades i augusti om gemensamma nordiska aktioner i Förenta nationerna.

Sedan dess har de socialdemokratiska partierna i Norden vid den nordiska arbetarkongressen i Helsingfors ställt krav på dels internationella aktioner, dels nationella aktioner. Skillnaden mellan de kraven och dem som har rests i den vpk-motion som utskottet nu avstyrker är att vpk-kravet strider mot den GATT-stadga som Sverige liksom de andra nordiska länderna är anslutet till, medan de nordiska arbetarpartiernas krav är förenliga med GATT-stadgan.

De socialdemokratiska kraven gäller bl. a. en ökning av den nordiska samordningen i syfte att lå en effektiv isolerings- och sanktionspolitik i FN mot Sydafrika och Rhodesia, att de nordiska arbetarpartierna stöder ett förbud mot nyinvesteringar i Sydafrika och att en nationell aktionsplan antas i enlighet med de av FFI antagna rekommendationerna. De innebär stöd för en bindande FN-resolution mot vapenexport och militärsamarbete med Sydafrika och utökat stöd till de befrielseströrelser där som redan stöds.

Samtidigt har alltså Fria fackföreningsinternationalen, FFI, antagit en aktionsplan för internationella och nationella aktioner gentemot Sydafrika. Det är de FFI-kraven som bl. a. den svenska socialdemokratien har ställt sig bakom. FFI kräver genom FN omedelbara åtgärder för att få till stånd ett internationellt vapenembargo mot Sydafrika, ett genomförande av obligatoriska ekonomiska sanktioner och en rad andra internationella åtgärder.

Men man riktar sig också till medlemmarnas egna regeringar. Man fordrar bl. a. att de skall undanhålla Sydafrikas regering lån och krediter och förbjuda alla nya investeringar i Sydafrika. Ett sådant förbud skall även inkludera ersättning av maskiner, reparationer och underhåll. Man kräver att utredningar tillsätts av parlament eller regeringar rörande de företags verksamhet som har filialer i Sydafrika för att försäkra sig om att sådana företag rättar sig efter internationellt erkända arbetsnormer. Där dessa ej följs bör de berörda företagen avveckla sin verksamhet.

Herr talman! Det här är de krav som inför upptrappningen i södra Afrika har antagits under 1976 av den samlade internationella fackföreningsrörelsen och av de socialdemokratiska partierna i Norden. Jag vill sluta med att understryka att kraven i utskottets betänkande på nationella liksom internationella åtgärder mot företagsinvesteringar i Sydafrika och betoningen av fackföreningsrörelsens möjligheter att medverka i i-länderna ligger väl i linje med de resolutioner som de socialdemokratiska partierna i Norden och den internationella fackföreningsrörelsen FFI nyligen antagit.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Till herr Wirmark vill jag säga att inga liberala och välvilligt humanistiska ordflöden i världen kan hjälpa i den här saken. Herr

*Förbud mot svenska  
investeringar i  
Sydafrika*

Wirmark sade att situationen i Sydafrika är allvarlig, att det har avspeglats i utskottets betänkande och att man gör påpekanden och tänker försöka påverka bl. a. FN. Men, som sagt, vad hjälper det?

Vidare sade herr Wirmark att händelserna i Soweto har rivit slöjan av regimen i Sydafrika. Är det inte 17 år sedan massakern i Sharpeville, där nästan 100 människor dödades av den sydafrikanska vita polisen? Vad är det för slöjor som har hängt kvar sedan dess och som nu helt plötsligt har fallit? Efter den massakern förbjöds ANC, African National Congress. Som herr Wirmark påpekade är det den organisationen som nu behöver stöd.

Herr Wirmark sade att den barbariska regimen i Sydafrika stöds av stora utländska företag och även av svenska företag. Ja, men det är ju det vi säger i vår motion, och det är ju det vi vill ändra på. Det vore alltså lämpligt att göra detta.

Jag skulle också vilja be herr Wirmark om litet mer konkreta preciseringsfrågor om vilka svenska företag som har tagit intryck av regeringens propåer om att inte investera. Det skulle vara intressant att få veta.

Jag skulle ha varit glad om jag hade kunnat instämma i herr Hellströms anförande, men jag tycker att skillnaden mellan herr Wirmark och herr Hellström inte är särskilt stor, och jag är ledsen för det. Det är klart att man kan gå via FFI och de nordiska arbetarpartierna och att man kan försöka påverka världssopinionen, men det hjälper inte, herr Hellström. Det blir precis samma resultat som när vår liberale vän herr Wirmark försöker påverka de internationella organisationerna.

Herr Hellström talade om GATT. Jag kan inte inse att punkten 2 i vår motion strider mot GATT. I punkten 2 står att riksdagen skarpt bör fördöma "svenska företags investeringar i och förbindelser med Sydafrika och kräva att de skyndsamt avvecklas". Enligt min mening behövs det litet mer precisering även här.

Vad man frapperas av är att det är ord, ord och åter ord, men vad som behövs, och det torde herr Wirmark säkert ha lått höra av representanten för ANC när vi träffade honom i kväll, är ju konkret handling. Aldrig så många ord kommer inte att påverka regimen i Sydafrika. Men om man stöder befrielseörelserna och ger dem kraft att kämpa, får man också resultat.

Det är bra att det i regeringsförklaringen står att man skall öka stödet till befrielseörelserna i södra Afrika. Då kan man börja med att bifalla kravet i vår motion att anslå tio miljoner kronor till ANC. Jag tycker att det överensstämmer bra med propåerna i regeringsförklaringen.

Herr HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Herr Söderqvist sade att det är meningslöst att använda sig av internationella påtryckningar, men jag begriper inte den uppfattningen. I varje fall tycker jag att den strider mot den önskan som befrielseörelserna själva ofta har, nämligen att få just en stark internationell uppslutning. Det är väl alldeles självklart, att om verkligt effektiva sank-

---

*Förbud mot svenska  
investeringar i  
Sydafrika*

tionsåtgärder, som alltså omfattar även handel, skall kunna genomföras. krävs det att det blir en ordentlig påfrestning för den sydafrikanska ekonomin, vilket i sin tur kräver att många länder deltar.

Därför har ju de nordiska socialdemokratiska partierna och FFI – det har tydligen herr Söderqvist missat, åtminstone när det gäller mitt inlägg – för sin del gjort en uppdelning, där man dels ställer krav på FN, dels krav på att fackföreningsrörelsen och de socialdemokratiska partierna skall samordna påtryckningarna på sina regeringar för att dessa skall gå fram på gemensam linje i Förenta nationerna. Det gäller alltså internationella ekonomiska sanktioner under säkerhetsrådets paraply. – Det är det ena. Dessutom säger FFI att man också bör gå fram den nationella vägen, direkt genom regeringarna i varje land, och ställa krav på nationella förbud mot nya investeringar i södra Afrika.

Herr Söderqvist talar i allmänna ordalag om fördömande, och sedan kritiserar han oss för att använda ord och inte handling. Det är handling, både genom de nationella regeringarna och genom FN, som förespråkas i de krav som Fria fackföreningsinternationalen har enats om.

Hur skall man kunna göra påtryckningar på ett militärt starkt land om det inte sker samordnat internationellt genom många länder och genom politiska krafter som samverkar mellan länderna?

Herr WIRMARK (fp):

Herr talman! Det är riktigt att Sharpevillemassakern inträffade för många år sedan. Det är också riktigt att den sydafrikanska regimen försökte framställa Sharpeville som en unik händelse. Men efter vad som har hänt under de senaste åren tror inte omvärlden på de försök som gjorts av Vorster att ge ett sken av framstegsvänlighet. Fakta i Sydafrika talar ett annat språk. Det var detta jag ville säga med mina ord om slöjan som hade rivits av. Jag menade inte att jag någonsin – och inte heller denna riksdag – har trott på denna slöja.

Utskottet tror att det är väsentligt att vi försöker att få internationell anslutning i våra påtryckningar på Sydafrika. Det är därför vi från svensk sida har verkat bl. a. inom FN. Vi skall också försöka med nationella åtgärder, men de internationella åtgärderna är viktiga – det är därför initiativet till stopp för nya investeringar i Sydafrika har tagits i FN:s generalförsamling och säkerhetsråd. Det är alltså inte bara ord. Vi har försökt få till stånd åtgärder som kommer att vara effektiva.

Ett annat exempel på handling är att det nu faktiskt är många år sedan Sveriges riksdag och den svenska regeringen började stödja ANC. Vi ger i dag ett rejält stöd – flera miljoner kronor per år – till ANC, och det stödet har ökat kraftigt. Ingen ansökan från ANC har förklingat ohörd hos de myndigheter som har att behandla sådana.

Det är alltså inte riktigt att säga att den politik som beskrivs i utrikesutskottets betänkande inte är en handlingens politik.

Torsdagen den  
16 december 1976

*Förbud mot svenska  
investeringar i  
Sydafrika*

Herr SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Till herr Hellström vill jag säga att vi vet att internationella sanktioner – även om FN ställer upp bakom dem – kommer att kringgås av de multinationella företagen som i fallet Rhodesia och många andra fall tidigare under de senaste decennierna. Det har skett varje gång. Jag skulle vilja råda herr Hellström att läsa boken av Peter Wallensteen, docenten vid fredsforskningsinstitutet i Uppsala. Han tar i den upp just sanktioners inverkan. De är meningslösa.

Nu kan man säga: Vad nyttar det då att ett enstaka land som Sverige inför förbud? Jo, då vidtas det konkreta åtgärder i varje fall av oss, och det i sin tur skulle kanske påverka världopinionen på ett helt annat sätt. Det är alltså oss det beror på. Jag tycker det är fejt att krypa bakom internationella organisationer och säga att vi måste följa dem och att vi inte kan ta några egna initiativ. Det är det jag vänder mig mot i det här fallet.

Frågorna kvarstår, herr Wirmark. Det är klart att Sveriges riksdag har debatterat Sydafrika i många år, antagit uttalanden och talat vackra ord i den här kammaren och kanske också i det gamla riksdagshuset, vad vet jag. Men inte har det ändrat systemet i Sydafrika. Det har bara blivit värre och värre, och förtryckarnas instrument har blivit allt finare och alltmer utstuderade. Det är alltså handling som behövs.

Jag förstår inte varför herr Hellström och herr Wirmark, som båda uttrycker ungefär detsamma som vi i vår motion, inte kan vara med om den. Vi vill ju samma sak. Men det måste alltså enligt er mening ske så att man går via FN och andra internationella organisationer. På det sättet behöver man inte göra någonting alls. Det är bekvämt.

Herr HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Det är svårt att diskutera med herr Söderqvist när han inte lyssnar på vad man säger. Han påstår att vi säger att Sverige inte skall ta några egna initiativ. Jag har ju läst upp, flera gånger t. o. m., vad vi står bakom – dels att ta initiativ internationellt, dels att ta egna initiativ nationellt. Det är en egendomlig syn på hur man skall bedriva solidaritetsarbete, om man försöker skapa en motsättning mellan internationella och nationella aktioner. Det är precis vad herr Söderqvist gör. Vi måste naturligtvis gå bägge vägarna, inte som herr Söderqvist ställa FN som något meningslöst mot svenska åtgärder som någonting som skulle vara effektivt.

Ett av huvudskälen till att Rhodesiablockaden kunnat kringgås är att just Sydafrika har brutit mot blockaden. Därför är det särskilt viktigt med internationella aktioner mot Sydafrika.

Herr WIRMARK (fp):

Herr talman! Exemplet med sanktionerna mot Rhodesia stöder inte kommunisternas tes. Också det fallet visade hur svårt det är att få sanktionerna respekterade i alla länder, även om de beslutas av FN.

---

*Förbud mot svenska  
investeringar i  
Sydafrika*

Ingenting av det som har sagts i denna debatt bevisar att utrikesutskottet har fel när det säger:

”Som framgår av det förut anförda är det en allmänt omfattad mening att de internationella påtryckningarna på Sydafrika att ändra sin raspolitik kan bli verkligt effektiva först om FN:s säkerhetsråd tar ställning för världsomfattande sanktionsåtgärder i någon form.”

Till detta fogar utskottet att ett sådant beslut också utgör en förutläggning för att den svenska sanktionslagstiftningen, som hittills bara har tillämpats på Rhodesia, skall kunna träda i kraft.

Ingenting av vad herr Söderqvist anför har motsagt detta.

Herr SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det är ett gammalt argument, herr Hellström, att säga till debattmotståndarna att de inte har lyssnat. Jag har verkligen lyssnat med stort intresse på herr Hellströms utläggningar.

Det hjälper inte att gå ut via FN eller andra internationella organisationer eller via t. ex. FFI. Det har skett under årtal, men det har inte lett till någonting. Förtrycket har inte ändrats. Vad som behövs är att vi tar ställning, att vi själva gör någonting konkret. Och det kan vi göra om vi vill. Det är detta saken gäller.

Jag har aldrig påstått att vi inte skulle använda båda kanalerna – självfallet skall vi arbeta inom de internationella organisationerna men också självständigt som nation när vi ser att sanktionerna genom de internationella organisationerna inte hjälper. Och efter 20–25 års erfarenhet av Sydafrikas raspolitik vet vi nu att det inte hjälper att gå genom de internationella organisationerna.

Till herr Wirmark vill jag säga att det hänger logiskt mycket bra ihop vad jag sade om att sanktioner kan misslyckas även om de är internationellt uppbackade. Det är därför det är så meningslöst att skriva som utskottet gör. Utskottet säger att vi skall verka genom FN för att försöka få fart på dessa sanktioner. Men det leder ju inte till någonting. Det finns inget exempel på sanktioner, vare sig från Nationernas förbunds tid eller från Förenta nationernas tid, som på något avgörande sätt lyckats ändra en stats politik. Det är därför som det är så viktigt att vi själva gör någonting konkret.

Detsamma vill jag säga till herr Hellström. Det är inte alls någon motsättning i det här resonemanget. Vi måste göra något själva, eftersom den internationella opinionen inte kan väckas och göra någonting så länge stora företag – även svenska – har ekonomiska intressen i Sydafrika och tjänar pengar på sin verksamhet där.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1134 av herr Hermansson m. fl. i motsvarande del, och för-

*Utvidgning  
av Sveriges  
territorialhav*

klarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Söderqvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarerna bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 10 röstar ja.  
den det ej vill röstar nej.  
Vinner nej har kammarerna bifallit motionen nr 1134 av herr Hermansson m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarernas ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Söderqvist begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 280  
Nej - 15

#### § 4 Utvidgning av Sveriges territorialhav

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1976/77:11 med anledning av motion om utvidgning av Sveriges territorialhav.

Herr ERICSON i Örebro (s):

Herr talman! Det bifall till den socialdemokratiska motionen 1975/76:1150 som utrikesutskottet har enat sig om innebär en klar och otvetydig rekommendation till regeringen att snarast utvidga det svenska territorialhavet till tolv sjömil. Utskottets skrivning går faktiskt något längre än vad motionärerna har begärt. Det beror naturligtvis på den snabba internationella utvecklingen på det här området.

Sedan utrikesutskottet justerade betänkandet har ytterligare förändringar i havsrätten inträffat som motiverar en snabb svensk handläggning av frågan. I fredags den 10 december skrev Sovjetunionens president Podgorny under ett dekret, som med omedelbar verkan inför en 200 sjömil bred fiskezon längs vårt östra grannlands kuster. Åtgärden har troligen främst motiverats av utvecklingen i Stilla havet, men den förändrar också situationen i Östersjön.

Den nya sovjetiska fiskezonen kommer i Östersjön att omfatta allt vatten ut till den s. k. mittlinjen. Var denna mittlinje skall dras är kuststaterna i Östersjön ännu inte överens om. Enligt ett sovjetiskt förslag skulle denna mittlinje på ett ställe gå närmare den gotländska östkusten än tolv sjömil.

Utvidgningen av det svenska territorialhavet till tolv sjömil kommer att förstärka den svenska förhandlingspositionen och för alla inblandade klargöra att den av Sovjetunionen föreslagna mittlinjen i Östersjön är orealistisk. Förhandlingar måste snarast tas upp om svenska fiskares rätt

att fiska inom den sovjetiska fiskezonen, och i det läget är det naturligtvis en fördel om Sverige – på samma sätt som Sovjet – hävdar 12 sjömils territorialgräns.

Herr talman! Jag vill med det här ha sagt att det kanske vore klokt om regeringen agerade i denna fråga ännu litet snabbare än vad utrikesutskottet har rekommenderat.

Jag yrkar bifall till utskottets betänkande.

Med detta anförande, i vilket herr Svanberg (s) instämde, var överläggningen slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

### § 5 Föredrogs

Utrikesutskottets betänkanden

1976/77:12 med anledning av propositionen 1976/77:25 angående tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1976/77 i vad avser utrikesdepartementets verksamhetsområde

1976/77:13 med anledning av motion om statspension åt f. d. generalkonsuln Gustav Forssius

Trafikutskottets betänkanden

1976/77:10 med anledning av propositionen 1976/77:11 med förslag till lag om tilläggsavgift i kollektiv persontrafik

1976/77:13 med anledning av propositionen 1976/77:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1976/77 såvitt avser anslag inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde

1976/77:14 med anledning av propositionen 1976/77:40 om ändring i lagen (1976:206) om felparkeringsavgift

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av på föredragningslistan återstående utskottsbetänkanden till morgondagens sammanträde.

### § 6 Om användningen av värnpliktiga för vissa serviceuppgifter

Herr försvarsministern KRÖNMARK erhöll ordet för att besvara herr Lövenborgs (vpk) den 9 december anmälda fråga, 1976/77:149, och anförde:

Herr talman! Herr Lövenborg har med anledning av uppgifter i tidningen Värnplikts-Nytt om användningen av värnpliktiga för vissa serviceuppgifter frågat mig om jag avser att undersöka saken och vilka åtgärder jag ämnar vidtaga om uppgifterna visar sig riktiga.

Torsdagen den  
16 december 1976

*Om användningen  
av värnpliktiga för  
vissa serviceuppgif-  
ter*

I de rustade fartygens besättningar ingår fast anställda regements-, kompani- och plutonofficerare, befälselever samt värnpliktiga. All personal bor ombord, det fast anställda befälet ofta i årtal, de värnpliktiga som regel i nio månader.

All personal har också sin förplägnad ombord. För att driva ekonomitjänsten finns fast anställd personal på intendenturlinjen samt värnpliktiga ekonomimän. Båda kategorierna har även stridsbefattningar på resp. fartyg.

I tidningen Värnplikts-Nytt görs gällande att de värnpliktiga ekonomimännen ägnar stor del av sin tjänstgöring åt att servera den fast anställda personalen sprit och nattmål. Enligt vad jag har låtit inhämta anser chefen för marinen att de påstådda missförhållandena, om de är riktigt återgivna, måste vara undantagsfall som dessutom står i strid mot föreskrifter i gällande reglementen. Han verkar för att missbruk av alkohol och olämpligt användande av serveringspersonal inte skall förekomma.

Jag anser det självklart att ekonomimännens tjänstgöring och tider skall planeras på samma sätt som gäller för övrig personal. Vid övningar till sjöss nattetid kan givetvis utspisning och servering bli aktuell. Jag anser att serveringspersonal inte nattetid skall användas för spritservering åt befäl av olika kategorier. Under övningar får spritförtäring över huvud taget inte förekomma. Det är enligt min uppfattning inte heller lämpligt att de värnpliktiga över huvud taget har ansvar för spritservering ombord.

Jag förutsätter att chefen för marinen kommer att vidta erforderliga åtgärder och jag avser därför inte för dagen att ta några initiativ i denna fråga.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga.

Den föranleddes av uppgifter som återgavs i pressen i förra veckan, och källan var tidningen Värnplikts-Nytt. Jag har sedan fått bekräftelse från annat håll på att de relaterade missförhållandena verkligen existerar och att de förmodligen inte är undantagsfall. Det hade varit bra om försvarsministern hade sagt att värnpliktiga över huvud taget inte får utnyttjas för det ändamål som jag tagit upp i min fråga. Det sägs i svaret inte bara att det måste vara undantagsfall utan dessutom att det står i strid mot föreskrifter i gällande reglementen. Det som förekommit är följaktligen tjänstefel, så det bör behandlas som sådant.

Försvarsministern talar i huvudsak om det förhållandet att värnpliktiga har fått syssla med spritservering. Jag tycker nog att det hade varit på sin plats att säga att systemet med värnpliktiga hovmästare över huvud taget bör avskaffas med det snaraste. Det kan inte ligga i linje med grundmotiven för värnpliktstjänstgöringen att de som utbildas för att försvara vårt land skall behöva ägna sig åt att servera officerare. Det

är en uppenbar skandal att systemet med värnpliktiga hovmästare för befälens upppassning ännu existerar och att man dessutom missbrukar systemet genom att mer eller mindre tvinga värnpliktiga att stå till förfogande för privata vickningar sent på kvällarna. Det har inte gjort saken bättre.

Vid de andra försvarsgrenarna har man avskaffat det här systemet, och jag trodde i min enfald att det också hade skett vid flottan, men så är ju inte fallet. I tidningen Flotten berättar en värnpliktig: "Jag tjänstgör på kompaniofficersmässen. Var tredje kväll har jag vakt. Vakten gäller till 11 på kvällen och större delen av tiden går åt till att blanda officerarnas groggar. Jag serverar mellan 10 och 16 officerare. Vi är två man som delar på jobbet. Den kvällen man har vakt slipper man åtminstone servera middag."

Jag skall inte gå vidare i citatläsningen, men jag vill understryka att värnpliktsutbildningen naturligtvis skall vara meningsfull, och det kan man ju med bästa vilja i världen inte kalla kommenderingen som värnpliktig hovmästare. Jag anser att systemet snarast måste slopas och att försvarsministern har sitt ansvar för att det sker så fort som möjligt.

Herr försvarsministern KRÖNMARK:

Herr talman! Jag kan lugna herr Lövenborg med att kategorin värnpliktiga hovmästare har avskaffats – jag vet inte exakt när, men det är mellan två och tre år sedan. Vad det är fråga om på fartygen är ekonomimän, och de har stridsuppgifter. De kan utöva sin tjänst på ekonomiavdelningen antingen som ammunitionsmanskap eller som sjukvårdsmanskap. Det är alltså inte fråga om samma typ av befattningar.

När det gäller ekonomipersonalen på fartyg som är i tjänst är det principiellt ingen skillnad i förhållande till vad som gäller andra försvarsgrenar i samband med övningar. Även inom armén och inom marinen finns det faktiskt ekonomivärnpliktiga som svarar för vissa servicefunktioner.

Jag har redan i mitt svar sagt att jag inte finner den påtalade verksamheten lämplig – den strider som nämnts mot föreskrifterna, och jag räknar med att den hör till undantagen. Däremot måste inte bara officerare av olika kategorier utan även värnpliktiga under måltidsuppehåll ha viss servering. Det är en självklarhet.

När det gäller herr Lövenborgs uppgift om vad som har stått i tidningen Kanonen vill jag bara konstatera att jag inte har läst den tidningen. Jag är inte beredd att kommentera en uppgift i en tidning av den karaktären, som jag inte haft någon som helst möjlighet att kontrollera.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Det var tidningen Flotten jag nämnde i detta sammanhang.

Men jag vill säga till försvarsministern att det tydligen råder delade meningar om huruvida systemet med värnpliktiga hovmästare har avskaffats eller ej. De värnpliktiga inom flottan anser tydligen inte det.

*Om tidpunkten för  
genomförande av  
viss beställning för  
marinen*

Jag utgår från att de uppgifter som lämnats i värnpliktstidningarna i huvudsak är riktiga. Jag tolkar försvarsministerns yttranden på det sättet att det kommer att utfärdas sådana direktiv att de missförhållanden som har påtalats i värnpliktstidningarna och som jag har tagit upp i min fråga kommer att avskaffas senast under nästkommande år.

Herr försvarsministern KRÖNMARK:

Herr talman! Jag kan bara hänvisa till svaret på herr Lövenborgs fråga, där jag säger att jag förutsätter att chefen för armén kommer att vidta erforderliga åtgärder. Jag har givit min mening till känna.

Även om det råder olika åsikter om huruvida värnpliktiga hovmästare existerar eller inte kan jag verifiera att de i verkligheten inte finns. Vi har inte sådana befattningar.

Herr Lövenborg borde med sin tidningserfarenhet ha viss inblick i att det inte är säkert att alla tidningsuppgifter är fullständigt kontrollerade. Jag tror att situationen på det formella planet är helt klar. I den mån det har förekommit en felaktig handläggning har jag som sagt tagit avstånd från detta, och jag räknar med att det skall rättas till.

Överläggningen var härmed slutad.

**§ 7 Om tidpunkten för genomförande av viss beställning för marinen**

Herr försvarsministern KRÖNMARK erhöll ordet för att besvara fru *Håkanssons* (sp) den 10 december anmälda fråga, 1976/77:156, och anförde:

Herr talman! Fru Håkansson har frågat mig om jag är beredd att medverka till att beställning av de nio minjaktfartygen för marinen kan genomföras under budgetåret 1976/77.

Regeringen har i budgetproposition 1975/76:100 bl. a. upptagit beställningsbemyndiganden för minjaktfartyg. De finns upptagna i regleringsbrevet för budgetåret 1976/77 under anslaget Marinförband: Materielanskaffning. Överbefälhavaren har därefter lämnat sin programplan 1977/82 för det militära försvaret. I denna har anskaffning av minjaktfartyg uppskjutits två år i förhållande till tidigare gällande planer.

Chefen för marinen har hemställt att extra betalningsmedel ställs till förfogande för att möjliggöra beställning under budgetåret 1976/77 av minjaktfartygen. Denna tidigareläggning avstyrks av överbefälhavaren. Jag anser att frågan om anskaffning av minjaktfartyg bör prövas i samband med 1977 års försvarsbeslut. Bl. a. kommer då att undersökas om en beställning under innevarande budgetår är möjlig genom omfördelning av de medel som står till marinens förfogande.

Torsdagen den  
16 december 1976

*Om tidpunkten för  
genomförande av  
viss beställning för  
marinen*

Fru HÅKANSSON (fp):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för svaret.

Tyvärr ger svaret inte så särskilt stort hopp för Karlskronavarvet. Detta betyder att sysselsättningen måste tryggas för 150 man fr. o. m. 1978 t. o. m. 1984. I dagsläget blir det ytterst svårt att skaffa annan sysselsättning för alla dessa arbetare.

Dessutom har väldigt stora pengar lagts ned på konstruktions- och utvecklingsresurser i Karlskrona för detta projekt. Om man hade vetat att det skulle uppskjutas hade man givetvis kunnat disponera alla dessa resurser på ett annat sätt. Karlskronavarvet är också det varv som kommit längst i världen när det gäller tillverkning av stora fartyg i glasfiberarmerad plast.

Varvet har även för avsikt att försöka komma ut på exportmarknaden med en modifierad fartygstyp kallad M 80. Den fartygstypen är av defensiv art. Förseñas nu den här beställningen är det stor risk att andra varv i t. ex. England, Italien, Frankrike eller Japan kommer att inhämta försprånget och därmed försvåra möjligheterna att kunna sälja fartyget vidare och att kunna konkurrera på exportmarknaden.

Som jag sade tidigare har detta projekt kostat mycket pengar. Under fem år har Karlskronavarvet koncentrerat nästan alla utvecklings- och konstruktionsresurser på detta projekt med avsikt att vid en viss bestämd tidpunkt omsätta projekteringsarbetet i produktion i sina verkstäder.

Projektet har till dags dato kostat 13 milj. kr. i utvecklingsarbete. Förutom marinen har Karlskronavarvet och styrelsen för teknisk utveckling bidragit med medel till det här projektet. En första investeringsetapp på Karlskronavarvet för att skaffa nödvändiga verkstadsresurser är också påbörjad och kostnadsberäknad till 2,3 milj. kr. Dessutom har närmare 1 milj. kr. satsats i arkitekt- och miljöutredningar för den nya verkstadsanläggningen.

Sedan vill jag också tillägga att hela den kärntrupp av skickliga yrkesarbetare och plastarbetare som varit sysselsatta med en hel del av detta utvecklingsarbete inte kan behålla sitt kunnande om man förseñar projektet i två år. Det betyder att man måste börja en ny utbildning av yrkesarbetare.

Jag skulle därför vilja fråga om försvarsministern är beredd att här lämna en garanti för att beställningen av dessa tio minjaktfartyg kan genomföras 1977, antingen genom ett extra anslag eller genom en förändring eller omfördelning av de medel som står till marinens förfogande.

Herr försvarsministern KRÖNMARK:

Herr talman! Jag kan faktiskt i dag av formella skäl inte lämna denna garanti. Som jag nämnde tidigare är detta beställningar som får konsekvenser för den kommande programplanepreioden. Frågan ligger i dag hos försvarsutredningen, och jag kan därför inte lämna någon som helst garanti på denna punkt.

Såvitt jag kan bedöma läget i dag är det klart att dessa minfartyg

Torsdagen den  
16 december 1976

*Om tidpunkten för  
genomförande av  
viss beställning för  
marinen*

skall byggas. Det kan bli problem med att få fram de ekonomiska ramar som gör det möjligt att bygga fartygen under den avsedda perioden. Karlskronavarvet är i första hand en angelägenhet för industridepartementet. Därmed vill jag inte säga att vi i försvarsdepartementet på något sätt undandrar oss ansvaret. Det är ett delat ansvar mellan industridepartementet och försvarsdepartementet. Jag kan försäkra fru Håkansson att vi så småningom skall pröva de möjligheter som finns för att upprätthålla en jämn sysselsättning vid Karlskronavarvet. Men jag har inga vare sig formella eller reella möjligheter att i dag ge någon garanti.

Fru HÅKANSSON (fp):

Herr talman! Jag beklagar att försvarsministern inte i dag kan ge den här garantin. Det hade betytt mycket för Karlskrona och Karlskrona-regionen liksom för hela Blekinge, som vi vet är ganska hårt pressat f. n. av en väntad mycket stor arbetslöshet vid många av industrierna. Jag behöver bara nämna Uddcomb och Gränges. Vi vet alla vilka problem som förekommer där.

Karlskronavarvet är ett varv som funnits i Karlskronabornas hjärtan sedan slutet av 1600-talet. Varvet har gått bra tack vare militära beställningar. Nu kommer väl de också att skäras ned, och arbetssituationen blir under de förhållandena förändrad vid Karlskronavarvet.

Det är alltså en mycket osäker situation för Karlskronavarvet att invänta ett försvarsbeslut i mars eller april 1977. Alla människor som berörs av sysselsättningen vid varvet måste leva i oro till dess. Om arbetsmarknadspolitiska åtgärder måste vidtas skall medlen ändå hämtas ur den sammanlagda budgeten.

Jag hoppas att försvarsministern i alla fall i kväll kan lova mig att på allt sätt verka för att denna beställning kan genomföras under år 1977.

Herr försvarsministern KRÖNMARK:

Herr talman! Det är helt naturligt att den besvärliga situation man nu har – och som kan förutses bli ännu allvarigare – i Karlskrona-regionen kommer att påverka den bedömning regeringen gör. Man får försöka uppnå en tidigareläggning i förhållande till överbefälhavarens förslag.

Jag vill bara betona att detta har ett klart logiskt samband med det försvarsbeslut som kommer att fattas. Givetvis måste regeringen göra dessa rent allmänna bedömningar, och det var därför jag i mitt tidigare anförande nämnde att detta är en fråga som angår både försvarsdepartementet och industridepartementet. Jag kan i varje fall försäkra fru Håkansson att vi har ambitionen att komma till rätta med problemet och få en lösning som kan tillfredsställa alla parter.

Fru HÅKANSSON (fp):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för detta besked.

Jag vill uttrycka en förhoppning att försvarsministern verkligen enga-

gerar sig mycket hårt i den här frågan, så att den kan få en positiv lösning för Karlskronavarvets del.

Överläggningen var härmed slutad.

## § 8 Om strukturproblemen inom svenskt produktionsliv

Herr industriministern ÅSLING erhöll ordet för att besvara herr Svenssons i Malmö (vpk) den 27 oktober anmälda interpellation, 1976/77:17, och anförde:

Herr talman! Herr Svensson i Malmö har ställt följande frågor till mig:

1. Kommer regeringen att följa samma politik av anpassning till storfinansens behov som den förra regeringen?
2. När ämnar regeringen framlägga ett långsiktigt utvecklingsprogram för produktionslivet?
3. Vilken syn och vilka riktlinjer kommer att präglade ett eventuellt sådant program?

Innan jag besvarar frågorna vill jag redovisa några principiella synpunkter på inriktningen av och innehållet i den nya regeringens näringspolitik.

Grunden för den nya regeringens näringspolitik är tron på de enskilda människornas möjligheter till engagemang och insatser i produktionslivet. Näringspolitiken måste därför utformas så att den befördrar uppkomsten och utvecklingen av ett mångskiftande och dynamiskt näringsliv som bygger på såväl enskilt som samhälleligt och kooperativt ägande. Oavsett ägarform måste också de anställdas rätt till insyn och medinflytande tillgodoses. Detta är den allmänna grunden för vår näringspolitik. För att uppnå målen rimlig ekonomisk tillväxt, arbete åt alla och regional balans med hänsyn tagen till hushållningen med våra energi- och naturtillgångar måste en aktiv näringspolitik ständigt anpassas till dessa mål. Detta innebär emellertid inte att man en gång för alla kan bestämma sig för en viss inriktning eller ett visst program för näringslivets utveckling och sedan styra dithän oberoende av utvecklingen i övrigt. Med utgångspunkt i den nuvarande strukturen inom näringslivet blir det i stället statsmakternas uppgift att underlätta näringslivets anpassning till de konjunktur- och strukturförändringar som ständigt pågår i världsekonomin. Även om företagen själva härvid måste bära ett stort ansvar kommer naturligtvis regeringen att med de medel som står till buds – lokaliseringsstöd, skattepolitik, ekonomisk politik m. m. – verka för att bl. a. målen arbete åt alla och ökad regional balans kan uppnås. Det är också min uppfattning att den ökade koncentrationen av ägande och sysselsättning som ofta följer i strukturomvandlingens spår måste brytas. Vi måste få ett näringsliv med bättre balans vad gäller fördelningen mellan olika branscher, regioner och företagstyper. Statsmakterna måste bidra härtill genom att skapa bättre förutsättningar för framför allt mindre och medelstora företag att ta fram och utveckla nya idéer och produkter samt finansiera produktionen av dessa. Härvid kan det naturligtvis bli aktuellt att utforma

Torsdagen den  
16 december 1976

*Om strukturproble-  
men inom svenskt  
produktionsliv*

insatserna så att de också främjar en bättre hushållning med våra energi- och råvarutillgångar och/eller medverkar till en bättre regional balans.

Med denna redovisning har jag – åtminstone indirekt – besvarat herr Svenssons frågor men vill ändå kort sammanfatta vad jag sagt som mer direkta svar. Vi kommer inte i regeringen att anpassa vår näringspolitik till storföretagens eller andra enskilda gruppers önskemål. Inriktningen av näringspolitiken kommer att dikteras av de samhällsekonomiska mål som jag nyss har redovisat. Av denna anledning är det heller inte vare sig möjligt eller önskvärt att låsa utvecklingen inom näringslivet av långsiktiga, detaljerade utvecklingsprogram. Vi måste självfallet slå vakt om möjligheten till en ständig anpassning av politiken till en ibland föränderlig verklighet.

En förutsättning för en aktiv och effektiv näringspolitik är att vi följer och analyserar skilda utvecklingslinjer i svenskt näringsliv. Regeringen kommer att ta initiativ till en fortlöpande långsiktig sådan analys.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret.

Som många andra har jag vant mig vid att interpellationssvar är en aning vaga och allmänt hållna. Men detta svar är väl ändå en litet tunn soppa, även om man utgår från att den är kokt på en spik!

Här finns inga linjer, inga perspektiv. Och ändå har ju stålkrisen slagit till i Norrbotten och Bergslagen, ändå står den största strukturomvandlingen hittills för dörren i skogsindustrin, ändå flödar kapital ut ur landet.

I en sådan situation kan man inte försvara sig med att grunden för näringspolitiken skall vara, som det heter, tron på den enskilde. Jag vet inte för vilken gång i ordningen man skall betona att strukturfrågorna inte är några trosfrågor, utan det är frågor som handläggs av industriministern och icke av kyrkoministern. Det kräver att man utvecklar ett näringspolitiskt tänkande och har åtminstone något av en medveten linje i sitt arbete.

Av herr Åslings svar framgår tyvärr att han inte har någon linje alls. Vi måste slå vakt om möjligheten till ständig anpassning, säger han, vi skall inte låsa utvecklingen i långsiktiga utvecklingsprogram, säger han, vi skall underlätta näringslivets anpassning, säger han.

Kontentan av svaret är skönjbar i två punkter. För det första förnekas att näringspolitiken skulle vara anpassad till storföretagens behov och intressen. Strax innan i interpellationssvaret sägs att statens uppgift är att underlätta näringslivets anpassning. Och strax efteråt sägs i interpellationssvaret att vi inte skall låsa näringslivet. Detta kan väl utläsas bara på ett enda sätt – att regeringen inte skall ha någon självständig syn, utan att dess politik skall följa upp vad som beslutas av de privata kapitalägarna.

För det andra saknas i herr Åslings svar varje form av strategi för framtiden. Detta är, menar jag, det allvarligaste i den syn han redovisar.

Bakslagen på olika håll i ekonomin är ju bara toppen på isberget. Det är inledningen till en svår och påfrestande förändring. Sveriges industri ställs inför en helt ny situation. De gamla, klassiska riktlinjerna är inte nog. Hotet mot sysselsättningen kan inte avvärjas med subventioner, lagerstöd, till-

fälliga improvisationer eller förtidspensioneringar.

Det går inte att hota löntagarna med höjd moms och kräva dem på återhållsamhet. Det går heller inte att följa en låt-gå-politik när det gäller de ekonomiska strukturproblemen på sikt.

Herr Åsling talar om snabba anpassningar. Det är som jag ser det felaktigt ur tre olika aspekter. Det kan ge intryck av att man skall anpassa sig än hit och än dit, allteftersom världskonjunkturen svänger, ungefär som i NJA-frågan. Men detta är ohållbart. Ett verkligt angrepp på struktur- och sysselsättningsproblematiken kräver tvärtom långsiktighet. Herr Åsling talar om att långsiktiga riktlinjer innebär en fastläsning. Men det är ju precis tvärtom! Anpassning till kortsiktiga variationer och till den nu rådande strukturen, det är fastläsning.

Varje medveten process av förnyelse, däremot, kräver långsiktigt tänkande och långsiktiga riktlinjer. En förnyelse kräver dessutom stora investeringar i materiel, i teknik, i mänskligt kunnande, och det är ju ingenting som man spelar med hur som helst. Det är ingenting som man kan göra till lekball för "snabba anpassningar". Sådant måste ske medvetet och långsiktigt. Det kräver noggrann planering och ett konsekvent genomförande.

Herr Åsling talar om tro på människan, och med människa menar han – som alla borgerliga – kapitalägare och företagare. Men i verkligheten tror herr Åsling inte alls. Det finns ingen tro, inget verkligt hopp i hans politik. Det finns bara anpassning. Vi skall underkasta oss, vi som inte äger kapital och inte representerar någon makt.

En sådan syn som herr Åsling presenterat duger inte i det framtida industrisamhället. Sedan må man se på detta industrisamhälle utifrån olika ideologiska utgångspunkter.

Inför hotet mot sysselsättningen måste man ställa frågan: Vad kan en förutsättningslös och självständig nationell industripolitik göra för att på sikt hävda de arbetande människornas intressen här i landet? Låt mig peka på några avsnitt i problematiken.

Sverige gäller för att vara ett avancerat industriland. Men ändå är en mycket stor del av dess industriproduktion knuten till råvaror och halvfabrikat. En omfattande rovdrift sker på skog och malm. Av 46 miljoner ton producerad järnmalm exporterades år 1974 33 miljoner, utan förädling. Skogsindustrins kapacitet ligger långt utöver vad skogen tål. Sista högkonjunkturåret avverkades 14 miljoner kubikmeter mer än återväxten.

Bakslagen för dessa näringar sammanhänger med att de är inriktade på massexport av halvfabrikat och råvaror. När exportmarknaden som på dessa produkter är våldsamt konjunkturbetonad sviktat, då krävs stora nyinvesteringar och omfattande storleksrationalisering, eftersom dessa näringar är beroende av stora enheter. Strukturomvandlingen hotar därför en mängd mindre orter, brukssamhällen och hela landsändar där just beroendet av denna lokalt präglade industriekonomi har varit starkt.

Detta problem löser man inte genom att hålla tillbaka lönekrav eller stoppa in subventioner i industriernas budget. Det löses bara på sikt genom att man gradvis sa sakta förnyar hela industristrukturen, genom att man med-

Torsdagen den  
16 december 1976

*Om strukturproblemen inom svenskt produktionsliv*

vetet tonar ner rovdriften och höjer förädlingsgraden. Förädlingsindustrierna är mindre konjunkturkänsliga, mindre rovdriftsbetonade, lättare att decentralisera. Storleksrationaliseringen behöver aldrig bli så förödande där. Rovdriften på naturresurser kommer, om den får fortsätta, att leda till ett fullständigt undergrävande om 30-35 år av hela den råvarubaserade delen av ekonomin och av sysselsättningen i de regioner som är beroende därav.

Här finns bara en väg att gå. De kortsiktiga åtgärderna för att bistå i det akuta läget måste också förenas med ett långsiktigt perspektiv. Detta perspektiv måste ta sikte på att allmänt höja förädlingsgraden i ekonomin. Det måste gradvis förskjuta industristrukturen bort från en situation där de stora kvantiteterna materiel och råvaror utgör kännetecknet och till ett läge där den kvalitativa insatsen för varans förädling är avgörande och satsningen på det mänskliga kunnandet det primära.

Det förvånar mig att herr Åsling inte ens snuddar vid denna stora problematik i sitt svar. Han tillhör ju ett parti som säger sig ha en restriktiv hållning till kärnkraften – hur restriktiv är för ögonblicket en aning oklart. Om man fortsätter att låta rovdriften och de starkt materialkonsumerande industrierna ha den relativa tyngd de har i svensk ekonomi, då kan man aldrig hoppas att kunna dämpa kärnkraftssatsningen. Det är ju dessa tunga industrier som tar hälften av industrins hela elutnyttjande, trots att de bara svarar för 12 % av den totala industrisysselsättningen. Här ligger en av de främsta orsakerna till att Sverige har en så hög elförbrukning per invånare. Om herr Åsling säger sig vara för en bättre energihushållning, varför har han då inte detta viktiga perspektiv i minnet?

Fortsatt bundenhet till dessa klassiska industrityper, som man i Sverige ibland har ett slags egenartad nationell stolthet över, är mycket farlig för sysselsättningen och innebär stora risker. Det är inte de ständigt koncentrerade enheterna som kan rädda Söderfors, Vikmanshyttan, Horndal, Bångbro, Ljusnarsberg eller vilka orter det nu blir som skall utför ättestupan i den kapitalistiska rationaliseringens nästa steg. Det som kan rädda dessa orter är tvärtom den lätta, höglförädlade industrin, som är mindre känslig för geografisk lokalisering.

Det är inte i de klassiska svenska industrierna – de malm- och skogs-baserade exportindustrierna – som sysselsättningen kan öka, tvärtom. Utslagningen är där så hård att det inte kommer att ske någon som helst nettotillväxt. Sysselsättningen tillväxer i förädlingsindustrin. Energihushållningen är bäst inom förädlingsindustrin. Varje given mängd elkraft, som i de klassiska basindustrierna är nödvändig för att skapa ett enda nytt jobb, skulle i förädlingsindustrin skapa 13 jobb. Varje given mängd olja, som i den tunga industridelen försörjer ett arbetstillfälle, försörjer i förädlingsindustrin 26 arbetstillfällen. Det är då uppenbart att sysselsättning och energihushållning kräver en långsiktig förskjutning av hela industristrukturen. I annat fall kan vi göra av med hur mycket kärnkraft som helst, utan att få ett enda nytt jobb netto.

Man kan ställa frågan: Om Sverige måste börja lämna sin klassiska industristruktur till förmån för en helt ny i framtiden, vad krävs då, och

vad är det för produkter som skall produceras? Det är en svår fråga, som man i dag bara i grova drag kan försöka besvara. Sverige är ett högkostnadsland – det tröttnar ju aldrig Svenska arbetsgivareföreningen att påpeka. Vad kan då ett högkostnadsland tillverka? Vad kan man hävda sig med, utan att SAF och staten får argument att angripa de arbetandes löner?

Man kan hävda sig med sådana produkter, där kunnande, förfining och kvalitet är avgörande liksom maskiner, apparater, elektronik, avancerad teknisk utrustning precisionsinstrument osv. Bortom detta skymtar nästa utvecklingsstadium, det stadium där man satsar på hela system. Som exempel kan nämnas avancerade trafiksystem, hela produktionslinjer och industriella system där man kombinerar både apparatur, kunnande och organisation.

Det är kanske ännu för tidigt att skissera detta mer konkret. Men det är helt uppenbart att det är i denna huvudsakliga riktning som en förnyelse av industripolitiken kan sökas. En sådan inriktning kräver – jag betonar det återigen – långsiktighet och medvetenhet. Den kräver mycket stora satsningar på det mänskliga kunnandet och på forskningen, inte minst därför att man i så fall i Sverige måste vara beredd att föra en i viss utsträckning självständig forsknings- och utvecklingspolitik, som inte för passivt hakas upp på större länders vetenskap. Detta är sannerligen ingenting som nås genom hastiga anpassningar eller kortsiktig opportunistik.

Inför den struktur som Sverige ärvt från 1800-talet och från mellankrigstiden måste vi nu fråga oss: Hur stämmer denna med industrialiseringens nästa stora steg? Är det så, att man kan iakttä tre stora steg i det industriella produktionssättets utveckling? Det första togs med utbyggnaden av de gamla lätta industrierna – textil, livsmedel m. fl. I det andra steget kom industrialiseringens stora genombrott, och då dominerade de stora mängderna material – det var metallernas, träets, massans och masugnarnas tid. Vi står nu inför det tredje steget. Där förefaller det som om de cirkulerande mängderna material inte har samma betydelse. Där dominerar i stället kunnandet och den förfinade teknologin. Den specifika energi- och materialförbrukningen kan bringas att starkt sjunka.

Om detta är den allmänna tendensen – och mycket talar för det – då hastar det för Sverige att slå in på den långsiktiga förnyelsens väg. Då är den baktunga struktur som nu finns ett hot mot sysselsättningen och mot naturtillgångarna. Den är ett hot mot de arbetandes lönepolitiska positioner. Och den är ett hot mot hela bygder i norra och mellersta Sverige vilkas ekonomiska liv är uppbyggda på den.

Man kan naturligtvis med rätta ställa sig tveksam till huruvida en förnyelse av den ekonomiska strukturen är möjlig så länge det nuvarande sättet att organisera ekonomin råder. Den japanska borgarklassens försök att skapa en mer organiserad form av storkapitalism är inte speciellt övertygande. Det har inte besparat Japan en strukturkris. Staten kan visserligen göra stora interventioner under kapitalismen. Men den kan svårligen åstadkomma den planmässighet och den mobilisering av de arbetandes kunnande som är nödvändig – inte utan att också ge dem ledningen och makten.

Torsdagen den  
16 december 1976

*Om strukturproble-  
men inom svenskt  
produktionsliv*

Nu vet jag att herr Åsling i detta stycke inte ser på frågorna utifrån samma utgångspunkter som jag gör. Men det besparar honom ju inte skyldigheten att på regeringens vägnar på något sätt förhålla sig till den här allmänna strukturproblematiken. Det farliga, som jag ser det, är att herr Åsling saknar perspektiv på frågan. Han vill kortsiktighet där långsiktighet är av nöden. Han vill tro där vetande är av nöden. Han vill anpassning där självständighet är av nöden. Han vill fasthållande vid en bestämd struktur där en omfattande förändring är av nöden. Och hans tänkande – om jag nu skall ta det bokstavligt från interpellationssvaret – representerar faktiskt ett steg tillbaka till ett förgånget skede i jämförelse med den förra regeringen, som åtminstone var beredd att pröva tanken på vad man kan kalla en mer organiserad kapitalism och på större statsintervention ungefär efter det japanska mönstret.

Det förefaller mig som om herr Åsling inte riktigt har förstått vad min interpellation egentligen avsåg. Det är olycksbådande för landet, menar jag, att dess regering tycks ha lättare för att kräva av löntagarna att de skall betala priset för en föråldrad industristruktur än att göra klart för sig själv att en nation kan behöva bryta med sitt förflutna för att vinna en framtid. Men det kanske är så att en borgerlig själ alltid har lättare för lönesänk-  
ningsrecept och helgdagsarbete än för nytänkande – nytänkande som riskerar att peka utöver den 1800-talsmässiga idealbild av kapitalismen som man så gärna vill tro på.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Till herr Svensson i Malmö vill jag säga att jag i mitt svar inskränkte mig till att svara på de tre konkreta frågor som herr Svensson hade ställt. Vad herr Svensson nu i sin föreläsning har gett uttryck för är en mer spektakulär och allomfattande näringspolitisk syn som jag inte hade anledning att närmare gå in på i mitt svar, eftersom jag utgick från de tre direkt ställda frågorna.

Att använda uttrycket "ingen strategi" är att något vårdslöst handskas med begreppen arbete åt alla och regional balans, som ändå är en övergripande målsättning för de näringspolitiska insatserna. Jag tycker nog att den målsättningen är mycket väsentlig och bör kunna vara den som man har som övergripande målsättning för de näringspolitiska åtgärderna.

Herr Svenssons inlägg är mycket intressant ur många synpunkter, och det skulle kunna ge upphov till en lång ideologisk debatt. Jag skall vid denna sena timme nöja mig med att peka på en intressant och konkret konsekvens av herr Svenssons resonemang.

Jag uppfattar herr Svensson så att han anklagar den nuvarande regeringen för att ha skjutit på projektet Stålverk 80 och att han tar det som uttryck för den nya regeringens näringspolitiska syn – underförstått att vänsterpartiet kommunisterna oberoende av marknadssituationen etc. hävdar att Stålverk 80 skall genomföras enligt planerna. Samtidigt – och där ger jag herr Svensson rätt – påpekar herr Svensson att Sveriges framtid inte ligger i den typen av industriell produktion. Vårt näringsliv har

sin framtid inom de områden där vi kan använda högt kunnande, avancerad teknologi och över huvud taget stor insats av personligt engagemang och kunnande som ägare och som arbetare. Det är inom de sektorerna, som är de expansiva, som vi har att se de ljusa perspektiven i svenskt näringsliv.

Men varför då, herr Svensson, anklaga den nuvarande regeringen för att man i det här läget skjuter på Stålverk 80? De tio miljarder som är det sista budet för investeringarna i Stålverk 80 från den gamla regeringen skulle ju t. ex. helt omöjliggöra en nödvändig strukturförändring i den svenska stålindustrin i övrigt, en strukturförändring som i och för sig ligger i linje med vad herr Svensson här föreslår. Det måste ju ändå finnas ett visst samband mellan den vackra ideologiska överbyggnaden och de mera konkreta ställningstagandena till de politiska vardagsnära frågorna även från herr Svenssons sida.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Herr Åsling gör en total reträtt. Det är ju en reträtt, eftersom jag i min interpellation har bett om att få veta hur man såg på den långsiktiga strukturen och att få en redogörelse för det industripolitiska program som var i regeringens tankar. För att dölja denna reträtt börjar herr Åsling med att tala om en mycket specifik sak, nämligen Stålverk 80. Men det här är ingen debatt om Stålverk 80. Detta är en debatt om den svenska industrins allmänna strukturproblem. Det kan räcka med att hänvisa till den kommunistiska riksdagsmotionen, som herr Åsling möjligen inte alls kan erinra sig, om Stålverk 80 som just kräver nationalisering av hela den svenska stålindustrin, därför att det är enda vägen att åstadkomma en högre förädlingsgrad. Vi vill ju nämligen icke ha Stålverk 80 i den versionen som innebär att man bara ersätter massexport av råmalm med massexport av ämnen. Vi vill att man skall driva förädlingen vidare för att så småningom komma bort från det skadliga beroendet av råvaror och halvfabrikat.

Nu är detta med Stålverk 80 bara en liten bit i det hela. Vad vi skall göra är att vidga frågeställningen till att gälla allmänt för den svenska industrin. Där har herr Åsling klart givit uttryck för att han menar att man skall ha tillfällig anpassning, vi skall anpassa oss efter världskonjunkturen eller efter de riktlinjer som gäller där. Men det är det jag kritiserar, därför att detta är en ofruktbar linje. Vi måste skaffa oss en allmän, långsiktig syn på i vilken riktning den svenska industriutvecklingen skall drivas om man skall klara de problem som nu står för dörren.

Herr Åsling må väl ändå som centerpartist säga att en industri med en extremt hög energiförbrukning, med en så tung struktur och med en så ensidig typ av lokaliseringsmönster kommer att skapa mycket stora problem som redan har börjat genom att vissa orter har börjat vackla.

Låt mig nämna en sak som kanske inte är så allmänt känd men som kan utläsas av den officiella utrikeshandelsstatistiken. Från 1959 fram till 1974 ökade den svenska exporten av stål med 4,18 gånger, medan

Torsdagen den  
16 december 1976

*Om strukturproble-  
men inom svenskt  
produktionsliv*

däremot exporten av arbeten av metall bara ökade med 3,94 gånger. Man ökade alltså exporten av halvfabrikat mera än man ökade exporten av färdigprodukter. Men samtidigt steg exportpriserna på järn och stål bara 1.74 gånger, medan exportpriserna på arbeten av metaller steg 1.96 gånger. Egentligen borde man alltså ha satsat på ett rakt motsatt sätt.

Nu vet jag att herr Åsling kan replikera att för detta svarar inte han utan även den gamla regeringen. Ja, jag fördelar inte ansvaret därvidlag, men desto angelägnare är det nu att vi börjar diskutera dessa långsiktiga strukturproblem på ett mer djupgående sätt.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Herr Svensson i Malmö har något slags barnatro på utvecklingsplaner. Jag utgick från att herr Svensson var medveten om den strategi i detta avseende som den nya regeringen har. Vi har ju sagt att under 1978 kommer ett näringspolitiskt program för skogsnäringen och under nästa år kommer ett för varvsindustrin. För stålindustrin kommer likaså ett mera programbetonat förslag riksdagen till handa. Kooperationens roll i samhället är föremål för översyn. Vi kommer med ett handlingsprogram för de mindre företagen, etc. Detta är en del i vårt politiska handlingsmönster, och dessa program kommer att ha en direkt anknytning till den aktuella vardagen och verkligheten. Det finns med andra ord ingen anledning att ge program som sådana en funktion av att lösa alla problem. De måste ju, herr Svensson, ha en direkt politisk förankring i vardagen och dess svårigheter.

Den intressanta frågan är ju att nu säger herr Svensson att vpk visserligen förordar Stålverk 80 – men ett annat och mycket större Stålverk 80. Samtidigt är man alltså för en helt annan struktur i det svenska näringslivet. Är då inte herr Svensson medveten om att det Stålverk 80 som han och hans partibröder förordar skulle omöjliggöra den strukturella förändring i det svenska näringslivet som han förespråkar och som jag har sympatier för, helt enkelt därför att vårt land är litet. Vår kapitalmarknad är inte obegränsad, och vi kan inte både välja en utveckling efter de stora linjerna och göra en strukturförändring i vårt näringsliv i riktning mot branscher och företag med högt kunnande, hög teknologisk standard osv. Herr Svensson har faktiskt här, om han vill stå på realistisk grund, att välja väg. Det går inte att vandra båda vägarna parallellt.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Det finns ett sätt hos herr Åsling som jag, trots hans korta ämbetsperiod som industriminister, ständigt känner mig ytterst irriterad av. Det är inte det att han kan vara frän och skarp och påpeka inkonsekvenser hos motståndaren osv., för det hör så att säga till spelet när man är ute i krigarens lovliga avsikt, utan det är att han alltid skall begränsa debatten och föra över den från det som den verkligen handlar om till litet överlägsna, småironiska och föraktfullt framförda anmärkningar i sidofrågor.

Vad vi här skall diskutera är: Vilken är regeringens syn på den långsiktiga strukturproblematiken i svensk industri och svenskt näringsliv? Vi skall inte diskutera vpk:s Stålverk 80 – men jag tar gärna den diskussionen i något annat sammanhang. Herr Åsling avslöjar ju att han helt enkelt inte har läst den kommunistiska motionen; det är uppenbart. Han har helt missuppfattat vad vi står för, och den missuppfattningen får vi reda ut vid ett annat tillfälle.

Nu har vi alltså att göra med verkligheten för dem som hotas av den strukturomvandling som herr Åsling vill möta med tillfälliga anpassningsåtgärder än hit och än dit. Han vill absolut inte låsa fast sig vid någonting, han har absolut inte någon syn eller något program eller något medvetet, långsiktigt perspektiv. Att ha långsiktiga perspektiv, att utveckla principiellt tänkande om hur landets ekonomi skall se ut och förändras på litet sikt, det har för herr Åsling inte med vardagen att göra. Sådant rör sig i en luftig himmel, sådant behöver man inte syssla med.

Herr Åsling talar nu ironiskt och hånfullt om att herr Svensson tror att program skall lösa problemen. Nej, det tror jag visst inte. Framför allt tror jag inte att era program kommer att lösa några som helst strukturproblem, av följande skäl: De kommande program som herr Åsling refererar till är ju uteslutande relaterade till de industrier som har problem. De är inte relaterade till de industrier som skulle kunna rädda landet ur problemen, för då skulle ju herr Åsling få lägga upp helt andra program för helt andra typer av industrier, nämligen för förädlingsindustrierna – både de som finns och de som skall komma men ännu icke finns. Och då skulle herr Åsling få göra någonting annat som han kanske som borgerlig industriminister skulle tycka vara litet obehagligt, nämligen börja fråga sig om det är riktigt att så många förädlingsindustrier flyttas ut ur landet och att det förekommer en så omfattande kapitalexport. Det är frågor som man måste ta upp.

Jag tror naturligtvis inte heller att program i och för sig löser frågorna, och jag förstår mycket väl att herr Åsling har en annan syn på planmässigheten i en ekonomisk organisation och att han förutser en annan ekonomisk maktstruktur än mitt parti gör. Men låt oss diskutera även detta någon annan gång. Det är inte det saken gäller, utan vilken bild av svensk industris huvudsakliga inriktning som herr Åsling har. Vill han över huvud taget eftersträva någon sådan medveten inriktning, eller vill han det inte?

Just med den inställning som centerpartiet åtminstone hittills har haft när det gäller energiproblematiken borde ändå de tankelinjer jag här har utvecklat – även om jag gör det från en annan ideologisk utgångspunkt – ligga väl till för honom. Men det är liksom en total vägran från hans sida att diskutera frågan på ett sakligt och engagerat sätt. Han söker bara hela tiden att komma bakom mig och hugga på mig, antingen därför att jag är socialist, därför att jag tror på planering eller därför att vi har en av herr Åsling påstådd mening om Stålverk 80. Men det är inte det det handlar om. Låt oss diskutera strukturproblemen i svensk eko-

*Om strukturproble-  
men inom svenskt  
produktionsliv*

nomi och i vilken riktning den svenska ekonomin eventuellt måste röra sig på sikt för att komma ur den här situationen, som hotar att bli ett läge med konstanta strukturkriser.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Får jag till sist säga att jag beklagar om herr Svensson i Malmö har uppfattat mitt inlägg som hänfullt och ringaktande mot hans synpunkter. Det var inte min avsikt. Men jag vill ställa frågan till herr Svensson, om man ändå inte måste ha en förankring i verkligheten, i vardagen, även när det gäller de mera ideologiskt betonade resonemangen. En ideologisk debatt som inte har någon förankring i verkligheten förefaller mig ganska meningslös, även om den kan vara intellektuellt upptriskande. Men jag upplever det så, att det också finns en risk att i den industriella situation som vi f. n. befinner oss kan en ideologisk debatt, som förs bara för debattens egen skull och utan att ha någon anknytning till verkligheten, uppfattas som alltför abstrakt. Det kan också innebära att man mister sin handlingsförmåga i den vardagliga politiken. Min koppling till Stålverk 80 är ett försök att illustrera konsekvenserna av herr Svenssons ideologiska resonemang.

När det gäller strukturförändringarna i näringslivet har herr Svensson och jag uppenbarligen ganska likartade synpunkter: att satsning på långa serier, på miljöförödande och energislukande industrier inte är den svenska vägen. Vi måste satsa på ett näringsliv som nyttiggör de mänskliga resurserna på ett annat sätt.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Herr Åsling förutsätter att när man tänker praktiskt är det detsamma som att tänka kortsiktigt. När man utgår ifrån vardagens problem, skall man inte tänka annat än i ett mycket kort och opportunistiskt perspektiv, menar han.

Men det är just det som jag menar är svagheten i hela den syn som utvecklas i interpellationssvaret och över huvud taget i den regeringspolitik som nu mödosamt tar form inför våra ögon och som består av improvisationer. För vad är det vi utgår ifrån i våra resonemang? Jo, vi utgår från dagens situation för arbetarna i Söderfors och Vikmanshyttan och från morgondagens situation i Ljusnarsberg, Bångbro, Forsbacka eller vad det nu kan vara. Då måste man säga sig att det omedelbara behovet på sådana orter och i sådana situationer naturligtvis kan vara att göra improvisationer för att undvika en omedelbar akut social kris. Men sedan måste man, med utgångspunkt i denna vardagssituation, ändå sätta sig ned och fundera – det gäller både politiker och experter – över vad som kan föra oss bort från en struktur som hotar att ständigt under de närmaste decennierna försätta oss i nya situationer av detta slag. Då rör man sig i ett annat perspektiv.

Vad som oroar mig är att herr Åsling inte vill erkänna att ett sådant längre perspektiv har med realism att göra. Det tror jag hänger ihop

med att herr Åsling har en mycket bestämd begränsning, nämligen den att allt som på något sätt hotar att gå ut över hans tro på näringslivets och kapitalägarnas egen privata anpassning är farligt. Därför måste han utnämna det till att vara abstrakta, akademiska problem.

Men kanske är det så, herr Åsling, att en långsiktig, medveten strukturomvandling i det stora folkflertalets intresse kräver en annan ekonomisk organisation, och det skulle vi väl ändå på ett sansat sätt kunna diskutera. Det är en ytterst allvarlig fråga.

Detta har att göra med den fråga jag ställde tidigare i sysselsättningsdebatten: Om det skulle vara så att den organisatoriska struktur som den svenska ekonomin hittills levat med under industrialiseringens förlopp kommer i konflikt med målet att skapa arbete för alla, vad skall man då offra? Skall man offra målet arbete åt alla för att behålla kapitalismen? Eller skall man offra kapitalismen för att vinna målet arbete åt alla?

Nu behöver man inte ställa frågan så ideologiskt. Man kan även med utgångspunkt från en borgerlig ståndpunkt ha en bestämd åskådning och vilja med de medel som en borgerlig ekonomisk organisation medger driva en viss strukturpolitik. Men vad jag menar är bristen med herr Åsling är att han inte har och inte ger uttryck för någon sådan strukturpolitik. Det är som om han var helt oförberedd när han ställs inför den problematiken.

Där kommer också en annan problematik in, nämligen: Skall det svenska exportberoendet få förbli lika högt som tidigare – med tanke på vilka strukturproblem det skapar, med tanke på vilka konjunkturella variationer som det utsätter Sverige för med den industriella struktur som råder nu och de typer av exportindustrier som finns nu? Finns det inte anledning att diskutera huruvida en vidgning av den interna marknaden skulle kunna utgöra en säkrare bas för avsättning för nya förädlingsindustrier i framtiden, och huruvida det relativa exportberoendet kanske rent av skulle behöva något ner-tonas? Detta är naturligtvis inte att predika isolationism – det är hela tiden fråga om ett balansproblem, ett avgörande om tyngdpunkten behöver något förskjutas åt ena eller andra hållet. Detta är också en problematik som borde diskuteras.

Vad som oroar mig är att man tydligen ingenstans i regeringskretsarna förmår höja sig över vecko- eller månadsperspektivet och sätta in de akuta händelserna i detta större sammanhang. Det måste man väl ändå göra oavsett hur mycket man tror på statlig planering och oavsett vilken ideologisk utgångspunkt man representerar?

Överläggningen var härmed slutad.

*Om ökad satsning  
på kommunala  
industrihus i inre  
stödområdet*

**§ 9 Om ökad satsning på kommunala industrihus i inre stödområdet**

Herr industriministern ÅSLING erhöll ordet för att besvara herr Räm-  
gårds (c) den 18 november anmälda interpellation, 1976/77:49, och an-  
förde:

Herr talman! Herr Rämgård har frågat mig om jag är beredd att underlätta  
för orter i det inre stödområdet att bygga industrihus.

Jag delar herr Rämgårds uppfattning att tillgången på industrilokaler har  
stor betydelse för möjligheterna att öka sysselsättningen i glesbygdskom-  
munerna. Frågan om statligt stöd till kommuner för att uppföra sådana  
lokaler behandlas f. n. under det pågående budgetarbetet.

Som herr Rämgård har påpekat i sin interpellation finns redan nu möjlighet  
att i vissa fall uppföra kommunala industrihus som beredskapsarbeten. Så  
har skett i flera orter inom det inre stödområdet.

Herr RÄMGÅRD (c):

Herr talman! Jag vill tacka industriministern för svaret på min inter-  
pellation.

Vi har tidigare i dag i kammaren debatterat regionalpolitiken. Riksdags-  
majoriteten har också fastslagit att inriktningen av och målsättningen för  
den nya regionalpolitiken skall vara att skapa regional balans och öka sys-  
selsättningen i de mindre orterna, bl. a. i skogslänen. Därför är det viktigt  
att regeringen vidtar konkreta åtgärder för att förverkliga denna målsättning.  
En sådan åtgärd har jag pekat på i min interpellation.

Som jag framhållit i interpellationen har den fråga jag där tar upp be-  
handlats av riksdagen under de senaste två åren. På förslag av dåvarande  
inrikesutskottet beslöt riksdagen att ge kommuner i inre stödområdet möj-  
ligheter att genom beredskapsarbete få statsbidrag för uppförande av in-  
dustrihus. Men utskottet uttalade också att stor restriktivitet skulle iakttas.  
Enligt min mening är det angeläget att kommunerna i inre stödområdet  
ges en stimulans i detta avseende, i synnerhet som industricentra enligt  
riksdagsbeslut endast får uppföras i orter av typ regionalt centrum.

Man kan ha olika meningar om huruvida kommuner skall engagera sig  
i byggande av industrifastigheter, men det är min övertygelse att detta är  
rätt väg för att stimulera företag att etablera sig i orter som i dag har stora  
svårigheter med sysselsättningen och utveckla företag som redan finns inom  
kommunen men som med tiden har fått sina egna lokaler nedslitna så  
att dessa inte motsvarar de krav som i dag ställs på arbetsmiljön. Företagen  
vill många gånger inte låsa sitt kapital i egna lokaler utan vill i stället använda  
detta kapital i produktion och utveckling av nya produkter.

Eftersom det statliga stödet för byggande av industrihus är knutet till  
beredskapsarbete uppstår det i dag på många håll svårigheter att få tillstånd  
av länsarbetsnämnderna. På många orter i det inre stödområdet finns inga  
lediga byggnadsarbetare. Många byggnadsarbetare arbetar på större bygg-  
arbetsplatser och pendlar dit från den ort där de är bosatta. Detta gör att

---

*Om ökad satsning  
på kommunala  
industrihus i inre  
stodområdet*

kommunen inte kan påvisa någon arbetslöshet inom byggnadsarbetarkåren, och därmed kan länsarbetsnämnden inte tillstyrka beredskapsarbete.

Därför vill jag fråga industriministern om regeringen kommer att ändra formerna för beviljande av statsbidrag för beredskapsarbete till regionalpolitiskt stöd för uppförande av industrihus.

I sitt svar har industriministern också sagt att frågan kommer att behandlas i det nu pågående budgetarbetet. Det är därför ytterst angeläget att ett förslag inom den närmaste tiden läggs fram om en ny utformning av stödet till byggande av industrilokaler så att kommuner i inre stodområdet kan nyttja detta under 1977. Jag frågar därför till slut industriministern om vi snart kan vänta ett sådant förslag.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Jag är medveten om detta problems stora betydelse i vissa genuina glesbygder. Utan att föregripa det budgetarbete som f. n. pågår i kanslihuset kan jag försäkra herr Rämgård att vi är beredda att överväga denna fråga.

Herr RÄMGÅRD (c):

Herr talman! Vad industriministern nu sade uppfattar jag som ett förtydligande av interpellationssvaret. Jag hoppas att det blir regeringens målsättning att underlätta för orter i inre stodområdet att bygga industrihus.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Herr andre vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle konstitutionsutskottets betänkanden nr 21, 19 och 20, justitieutskottets betänkanden nr 11 och 13, arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 12 samt justitieutskottets betänkanden nr 14–16 i nu angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 11 Kammaren åtskildes kl. 23.54.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

*/Solveig Gemert*